

Motion till riksdagen 2007/08:Fi10

**av Maria Wetterstrand m.fl. (mp)
med anledning av prop. 2007/08:100**

2008 års ekonomiska vårproposition

1 Sammanfattning

Miljöpartiet de gröna presenterar i årets motion med anledning av den ekonomiska vårpropositionen riktlinjer för en ekologiskt långsiktigt hållbar ekonomisk politik. Vi menar att ekonomisk utveckling måste vara förenlig med hållbar utveckling. I grunden måste ekonomin utvecklas så att vi lever på avkastningen av naturresurserna utan att förbruka desamma. Alla måste kunna vara delaktiga i arbetslivet utifrån egen förmåga. Samhället ska vara ett stöd och en hjälp vid omställning och erbjuda trygghet för människor. Resurser ska fördelas solidariskt mellan människor i Sverige, mellan olika generationer och mellan länder.

Vi menar att regeringens ekonomiska politik är kortsiktig. Den bygger på dålig förståelse för de samhällsproblem vi står inför. Regeringen är blind för enskilda individers upplevelser, behov och drömmar. Regeringen tar inte klimathotet på allvar utan fortsätter att hävda att problemen ska lösas av någon annan, någon annanstans, någon annan gång. Snart två år har gått av mandatperioden och regeringen har inte ens lyckats samla sig tillräckligt för att presentera ett mål för klimatpolitiken, ännu mindre några långsiktiga strategier eller åtgärdsförslag. Under tiden fortsätter man att presentera en politik som tar oss allt längre ifrån klimatmålen. Regeringens aviserade storsatsningar på vägar är bara ett exempel på detta.

Ett av regeringens mål är att minska "utanförskapet". Vi menar att regeringen gått rejält vilse i detta arbete. Regeringens politik är tom på individer och helt i avsaknad av en analys av vad som utgör riktiga problem i riktiga människors liv. Utanförskap handlar med regeringens egna ord om antalet helårsekvivalenter försörjda av sociala ersättningar tillsammans med helårsekvivalenter av karen- och sjuklönedagar. Trots en enormt stark jobbtillväxt minskar inte långtidsarbetslösheten nämnvärt, för vissa grupper som står långt ifrån arbetsmarknaden ökar till och med arbetslösheten. Regeringens prognos innebär att arbetslösheten 2009 ökar. Vi menar att det behövs andra typer av åtgärder än de som regeringen hitintills presenterat för att verkligen hjälpa människor som står långt ifrån arbetsmarknaden.

Fel! Okänt namn på

Otrygghet är regeringens väg. Lägre ersättningar i arbetslöshetsförsäkringen tillsammans med högre avgifter har gjort att hundratusentals människor lämnat arbetslöshetskassorna. 1,4 miljoner människor står nu utan ekonomisk trygghet samtidigt som riskerna för en lågkonjunktur är uppenbara. De lägre ersättningarna i sjukförsäkringen som regeringen drivit igenom drabbar framför allt kvinnor som har längre sjukskrivningar. Vi menar att regeringens politik ökat på ett verkligt utanförskap genom de försämringar man genomfört.

Entreprenörskap är grunden för ett samhälle som växer och utvecklas. Regeringens politik för att främja entreprenörskap har varit mycket begränsad. De höjda arbetsgivaravgifter regeringen drivit igenom har upprört många företagare. Miljöpartiet vill skapa bättre förutsättningar för fler entreprenörer att starta företag och växa och utvecklas med sina affärsidéer. Staten behöver ta ett större ansvar för att riskkapital finns tillgängligt, regelförenklingsarbetet behöver intensifieras och företagarens ekonomiska trygghet behöver förbättras.

Arbete är en källa till mycket glädje, gemenskap och personlig utveckling. Miljöpartiet vill vara med och utveckla arbetslivet. Vi vill skapa bättre förutsättningar för människor att delta i arbetslivet utifrån egen förmåga. Vi vill förbättra tryggheten och skapa goda förutsättningar för människor att ställa om, vidareutbilda och omskola sig. Samtidigt menar vi att det behövs bättre balans i arbetslivet. Möjligheten att fördela sin arbetstid över livet behöver förbättras. Många småbarnsföräldrar upplever i dag en nästan ohållbar livssituation. Vi vill skapa förutsättningar för småbarnsföräldrar att tillbringa mer tid med sina barn under småbarnsåren genom att införa en ersättning för dem som väljer att gå ned i arbetstid.

Utbildning är en investering i framtiden. Vi menar att regeringen svartmålar den svenska skolan. Den svenska skolan står stark även om den behöver utvecklas och förändras. Grundskolan behöver utvecklas och elever med särskilda behov behöver få ökat stöd. Universitet och högskolans kvalitet måste förbättras liksom studenternas villkor. Vi menar att Sverige måste fortsätta att ha en forskning i världsklass. Vi är oroliga för regeringens planer för förskolan. Den lekande pedagogiken som förskolan bygger på måste utvecklas, inte avvecklas.

Miljöpartiet vill att Sverige ska vara en öppen plats i världen. Vi vill skapa större möjligheter för människor att komma hit och arbeta. Sverige asyl- och flyktingpolitik ska vara generös och rättssäker. Vi är skarpt kritiska till att regeringen vill begränsa anhörginvandringen.

Vi menar att jämställdheten behöver förstärkas. Samhället genomsyras av strukturella problem som bl.a. försämrar kvinnors rätt till sjukvård, arbete, lika lön samt kränker kvinnors rätt till sin kropp och sin integritet. Regeringens ambitioner på jämställdhetsområdet har hitintills varit mycket begränsade och de resurser som avsatts för jämställdhetsåtgärder används inte.

Regeringens politik på folkhälsoområdet är otillfredsställande. Regeringen saknar ett förebyggande perspektiv trots att vi vet att god folkhälsa är en grundläggande förutsättning för långsiktig ekonomisk utveckling.

I årets vårbudgetmotion pekar vi ut framtidens utmaningar och ställer upp mål för den ekonomiska politiken som är förenliga med ett samhälle som utvecklas på ett hållbart sätt. Vi lägger fram en politik som utgår från männi-

Fel! Okänt namn på

skors verkliga problem och som bidrar till att klyftorna minskar både i Sverige och i världen.

Fel! Okänt namn på

2 Innehållsförteckning

1	Sammanfattning.....	1
3	Förslag till riksdagsbeslut.....	5
4	Bakgrund – det ekonomiska läget på kort sikt.....	5
4.1	Offentliga sektorns finanser.....	6
5	Missade chanser – regeringens ekonomiska politik.....	7
5.1	Riskabel konjunkturpolitik	7
5.2	Skattepolitik bestående av undantag.....	7
5.3	Ensidig arbetsmarknadspolitik.....	8
5.4	Fortfarande inget klimatmål.....	9
5.5	Otrygghet är regeringens väg.....	9
5.6	Kvinnor förlorar på regeringens politik	10
5.7	Höjda arbetsgivaravgifter och snedvriden konkurrens	10
5.8	Regeringens brister i beredningen av nya förslag.....	11
6	Utanförskapet – regeringen är vilse.....	12
6.1	Effekter av regeringens politik	14
6.2	Fokus på riktiga problem	18
6.3	Regeringen ökar människors utanförskap.....	20
6.4	Helhetssyn och individperspektiv	21
7	Långsiktigt hållbar ekonomisk utveckling.....	22
7.1	Arbetsmarknaden.....	23
7.2	Teknik, kunskap och nya företag	23
7.3	Klimat, miljö och ekosystem	24
7.4	Demografi.....	26
8	Miljöpartiets mål för den ekonomiska politiken.....	27
8.1	Mål för budgetpolitiken	27
8.2	Reformutrymme de kommande åren	27
8.3	Mål för skattepolitiken.....	28
9	Klimat – stora utmaningar, stora möjligheter	29
9.1	Effekterna är redan här	30
9.2	Stora utsläpp i Sverige och globalt som måste minska	30
9.3	Regeringens misslyckande.....	31
9.4	Internationell klimatpolitik	31
9.5	Omställning i Sverige	33
10	Företagande – släpp fri entreprenörerna	36
11	Balans i arbetslivet	37
11.1	Arbetstiden och arbetsmiljön.....	38
11.2	Arbetstidens längd	39
11.3	Prioritera småbarnsföräldrar	40
11.4	Tidspress och hälsa.....	41
11.5	Barntid – en reform för mer tid.....	41
12	Utbildning – en investering i framtiden.....	42
12.1	Regeringen svartmålar skolan.....	42
12.2	Förstärkningar inom grundskolan	43
12.3	Valfrihet och kvalitet i gymnasieskolan	43
12.4	Förskolan	43

Fel! Okänt namn på

12.5	Högskola	44
12.6	Förstärk forskningen.....	45
13	Rättvisa, solidaritet och hållbarhet	45
13.1	Jämställdhet.....	45
13.2	Migration.....	46
13.3	Miljöpolitik med helhetssyn	48
13.4	Grönare näringar	49
13.5	Försvar och sårbarhet	50
13.6	Folkhälsa och social rättvisa.....	50

Fel! Okänt namn på

3 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen beslutar att godkänna utgångspunkterna för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken i enlighet med vad som anförs i motionen (avsnitten 6.4 och 7–13).
2. Riksdagen avslår regeringens förslag till riktlinjer för den ekonomiska politiken, budgetpolitiken och skattepolitiken.

4 Bakgrund – det ekonomiska läget på kort sikt

Toppen av de senaste årens högkonjunktur är nådd och passerad. Tillväxten de kommande åren mattas av. Den globala konjunkturen har dämpats och den svenska exporten bromsas in. Den kraftiga sysselsättningsutvecklingen som startade 2005 och accelererade under 2006 och 2007 dämpas nu kraftigt. Sysselsättningen stiger fortfarande något 2008 men avstannar i princip 2009. Enligt regeringens prognos ökar arbetslösheten 2009.

Effekterna av den senaste finanskrisen börjar bli tydlig även om den exakta omfattningen fortfarande är oklar. Effekterna syns dock tydligt i USA där tillväxten bromsats in kraftigt, vilket även påverkar Sverige. De flesta internationella bedömare skriver ned sina prognoser. OECD anger i en prognos att den reala tillväxten i USA blir noll under det andra kvartalet i år¹, andra prognoser tyder på recession.

Konjunkturen bromsar även in i Sverige. Flera företag har under senare tiden vinstvarnat. Utvecklingen på börsen har varit mycket svag under våren 2008 vilket gör att hushållens tillgångar minskar. Detta och allmänt ökande pessimism bromsar in konsumtionen och därmed tillväxten. Tillväxtprognoserna har också skrivits ned både av Konjunkturinstitutet och av regeringen. KI:s januariprognos var 3,0 respektive 2,8 % för 2008 och 2009. Motsvarande siffror i marsprognosen var 2,5 respektive 2,6 %. Regeringens prognos för 2008 var i budgetpropositionen i höstas 3,2 % och för 2009 2,5 %. Prognosen reviderades ned under våren till 2,3 % i år respektive 2,2 % nästa år. Regeringen sänker i vårpropositionen prognosen ytterligare till 2,1 % 2008 och 1,8 % för 2009. Andra prognosmakare spår ännu lägre tillväxt 2009.

Sysselsättningsökningen, som varit kraftig de senaste åren, bromsas nu in, delvis till följd av konjunkturen men också som ett resultat av arbetskraftsbrist inom flera yrken². Framför allt är det inom byggnads- och anläggningsverksamhet där det råder stor brist i flertalet yrken. Inom industri och tillverkning råder stor brist på kvalificerad arbetskraft och inom hälso- och sjukvård råder också stor brist i vissa yrken. Bristen är inte bara konjunkturell utan också delvis strukturell; det utbildas för få personer i förhållande till

¹ What is the economic outlook for OECD countries? An interim assessment.

² AF Ura 2008:2 Var finns jobben 2008.

behoven. Inom teknikyrken är detta påtagligt och ett stort underskott av arbetskraft förväntas även på lång sikt. Även den demografiska utvecklingen i både Sverige och övriga Europa indikerar att arbetskraftsbristen kommer att öka under de kommande åren.

Produktiviteten föll kraftigt 2007 till stor del som en effekt av att antalet arbetade timmar ökade kraftigt. När konjunkturen nu bromsas in samtidigt som strukturomvandlingstrycket i ekonomin ökar kan man förvänta sig att produktiviteten återigen ökar. Den långsammare tillväxten minskar kapacitetsutnyttjandet i ekonomin.

4.1 Offentliga sektorns finanser

Den offentliga sektorn har under senare år genererat mycket stora överskott. Skatteinkomsterna har ökat snabbt på grund av bl.a. fler arbetade timmar, ökade löner, ökade intäkter från kapitalskatter och större intäkter från arbetsgivaravgifter. Samtidigt har statens utgifter sjunkit kraftigt. Den lägre arbetslösheten har skapat lägre kostnader för arbetslöshetsförsäkringen och kraftigt sjunkande sjukfrånvaro har gjort att utgifterna för sjukpenning sjunkit snabbt. Låga räntor och amorteringar på statsskulden har gjort att utgifterna för räntor också minskat kraftigt.

På grund av högt kapacitetsutnyttjande i ekonomin de senaste åren har det inte varit möjligt att minska de stora överskotten trots att dessa legat på en något högre nivå än överskottsmålet. Tvärtom har det funnits en direkt risk för att en mer expansiv finanspolitik kraftigt skulle öka inflationstrycket och därmed räntorna. Ekonomin går nu in i en långsammare utvecklingsfas, konjunkturen bromsas in och resursutnyttjandet minskar och det finns därmed utrymme för en något mer expansiv finanspolitik. Stor försiktighet är dock nödvändig. Nedåtriskerna är stora och det finns stor risk för en snabbare konjunkturinbromsning. Ekonomistyrningsverket gör i sin budgetprognos ett räkneexempel och tittar på vilka effekterna i dag skulle bli av en konjunkturbedgång liknande den som skedde i början av 2000-talet. Deras räkneexempel visar att en sådan ganska kraftig konjunkturdämpning i princip raderar ut dagens överskott helt och hållet³. En konjunkturbedgång som dessutom påverkar sysselsättningen och arbetslösheten negativt skapar en ännu större nedgång. Att i det läget föra en alltför expansiv finanspolitik innebär att statsskulden återigen ökar och att överskottsmålet hotas.

³ ESV Budgetprognos 2008:1.

Fel! Okänt namn

5 Missade chanser – regeringens ekonomiska politik

5.1 Riskabel konjunkturpolitik

När den nya regeringen tillträdde stod den svenska och internationella konjunkturen på sin topp. Regeringen fick ta över i ett läge där sysselsättningen steg mycket snabbt efter många år med en ansvarsfull ekonomisk politik. Tillväxten var historiskt sett hög och arbetslösheten sjönk snabbt samtidigt som inflationen fortfarande var mycket låg. Många bedömare, liksom Miljöpartiet, varnade för en alltför expansiv finanspolitik. Regeringen som gjort upp sin ekonomiska politik två år före valet gick dock ut med stora, delvis ofinansierade, skattesänkningar.

Det råder ingen tvekan om att inflationen även utan regeringens politik skulle ha stigit, men till en del påverkade ändå regeringens ekonomiska politik den snabba inflationsuppgången och de räntehöjningar som följde. Miljöpartiet föreslog ett högre finansiellt sparande än regeringen både för 2007 och för 2008. Vi menar att detta hade lett till en mindre dramatisk uppgång i inflationen.

I sin konjunkturpolitik har regeringen också till stor del förlitat sig på stora arbetskraftsutbudseffekter av de genomförda reformerna. De beräknade utbudseffekterna skulle hålla tillbaka arbetskraftsbristen och därmed resursutnyttjandet i ekonomin. Dessa effekter var dock relativt oprövade och deras verkliga effekter är fortfarande oklara. Vad vi kan konstatera är att sysselsättningen börjat stiga kraftigt redan 2005 och att den stora uppgången sedan skedde 2006 och 2007, alltså i princip före regeringens reformer trädde i kraft. Prognoserna visar nu på att sysselsättningsutvecklingen snabbt planar ut. Om långsiktiga effekter av regeringens politik föreligger återstår att se.

Regeringen aviserar i vårpropositionen en något expansiv finanspolitik för 2009. Regeringen är dock försiktig i sina prognoser. Miljöpartiet delar regeringens försiktighet och kommer noga att bevaka den fortsatta utvecklingen.

5.2 Skattepolitik bestående av undantag

Regeringen har infört en lång rad tekniskt komplicerade undantag i skattesystemen. Jobbskatteavdraget, nedsatta sociala avgifter för ungdomar, nedsatta och avskaffade sociala avgifter och löneskatt för äldre, förändringarna av fastighetsskatten, och jämställdhetsbonusen är några exempel. Människors möjlighet att bedöma effekterna av olika handlingsalternativ har minskat.

Miljöpartiet har viss förståelse för att man vill använda skattesystemet för att på olika sätt styra ekonomin. Vi har själva varit med och drivit igenom sådana förändringar. Det finns dock uppenbara problem med alltför många undantag och tekniskt komplicerade förändringar av skattesystemet. Riskerna

består i att systemet blir komplext och att effekterna av olika handlingsalternativ blir svåröverskådliga. En enkel lösning på detta problem finns inte men vi ser ett allt större behov av en övergripande översyn av skattesystemet för att om möjligt minska de problem som finns i dag.

5.3 Ensidig arbetsmarknadspolitik

De senaste årens ekonomiska utveckling har varit god. Reallönerna har stigit och sysselsättningen ökat. Arbetslösheten har sjunkit inom de flesta branscher. Arbetskraften har i princip matchat behoven på arbetsmarknaden när företagens behov av nyanställningar har ökat. Under det senaste året har dock arbetskraftsbrist synts inom alltfler yrken. Bristen har uppstått trots att det fortfarande finns många människor som står utanför arbetsmarknaden och vill in.

Regeringen har i snabb takt genomfört ett stort antal reformer som påverkar den ekonomiska utvecklingen på kort och lång sikt. Fokus i regeringens politik har legat på ett ökat arbetskraftsutbud men också på att öka efterfrågan inom den del av tjänstesektorn där produktiviteten är låg. För att öka arbetskraftsutbudet har man genomfört två stora inkomstkattesänkningar samtidigt som man har skurit ned på ersättningarna i arbetslöshetsförsäkringen och sjukförsäkringen. Möjligheten att få arbetslöshetsersättning har försämrats genom regelförändringar. Efterfrågan inom delar av tjänstesektorn har stimulerats genom införandet av hushållsnära tjänster. Samtidigt har man skurit ned på antalet högskoleplatser och man har minskat möjligheterna till både kommunal vuxenutbildning och arbetsmarknadsutbildning. Den viktiga omskolningen till bristyrken försvåras därmed.

Den fulla effekten av regeringens politik har vi antagligen inte sett ännu. En risk med åtstramningarna i arbetslöshetsförsäkringen är att människor tvingas ta arbeten de är överkvalificerade för. Detta gör att matchningen på arbetsmarknaden fungerar sämre och att människors kompetens och utbildning inte kommer till användning. Under tiden som viktiga erfarenheter på det här sättet går förlorade minskar regeringen människors möjligheter att ställa om och ta arbeten inom yrken där det råder arbetskraftsbrist genom neddragningarna inom arbetsmarknadsutbildning och högskolan.

Regeringens uttalade mål är att föra Sverige tillbaka till full sysselsättning. Vad detta mål innebär är dock fortfarande oklart. Regeringen har varken definierat det i förhållande till sysselsättningsnivåer eller arbetslöshetsnivåer. Inte heller i förhållande till antalet arbetade timmar eller vad människor arbetar med. Den tidigare riksdagsmajoritetens mål om 80 % sysselsättning är uppnått.

Miljöpartiet har sympatiserat med vissa av de tankar som regeringen har haft kring arbetsmarknadspolitik. Såväl nystartsjobben som instegsjobben har vi ställt oss positiva till, även om vi pekade på behovet av att utöka nystartsjobben även till offentlig sektor redan hösten 2007. Vi har också delat regeringens syn på det positiva i att släppa in fler aktörer i arbetsmarknadspolitik.

Fel! Okänt namn på

Vi måste konstatera att regeringens arbetsmarknadspolitik är alltför ensidig. Ekonomins behov av allt snabbare anpassning och omställning ställer stora krav på människor att byta arbete, vidareutbilda sig och omskola sig. Om möjlighet till detta inte ges kommer människor att hamna utanför i förlängningen eller förpassas till den nya regeringens ”arbetsmarknadspolitiska program” i form av statliga ”resursjobb” och ”varaktigt samhällsnyttigt arbete”.

5.4 Fortfarande inget klimatmål

På lite längre sikt vet vi att den ekonomiska utvecklingen är avhängig av att vi löser de stora samhällsproblem i form av klimatförändringar, utarmade ekosystem, förstörda och utfiskade hav och minskad biologisk mångfald, som vi står inför. Regeringens ambitioner på dessa områden är mycket låga.

Bristen på en kraftfull klimatpolitik blev uppenbar direkt efter valet. Ett antal utredningar tillsattes och regeringen förhalade klimatfrågan under hela 2007 med hänvisning till Klimatberedningen. Trots försök från Miljöpartiets sida till att skapa enighet i Klimatberedningen kring ett rimligt ambitiöst mål misslyckades detta då de borgerliga partierna inte förmådde samla sig. Det mål som regeringspartierna till slut ställde sig bakom är alltför lågt och svarar inte upp mot de krav som vi vet är nödvändiga.

5.5 Otrygghet är regeringens väg

Regeringens politik så här långt har inneburit kraftiga försämringar i det sociala skydds nätet. Ersättningsnivån i arbetslöshetsförsäkringen har sänkts samtidigt som avgifterna höjts och regelverket stramats åt. Resultatet har blivit en sämre, men dyrare, försäkring och som resultat av detta har ungefär 400 000 personer lämnat försäkringen. 1,4 miljoner människor saknar i dag en arbetslöshetsförsäkring och är hänvisade till kommunalt försörjningsstöd om de förlorar sitt arbete⁴. Detta påverkar kommunernas ekonomi, vilket kommer att bli speciellt tydligt vid nästa djupa lågkonjunktur.

Regeringen har även gjort försämringar i socialförsäkringen. Taket i sjukförsäkringen liksom nivån på den sjukpenninggrundande inkomsten har sänkts. I budgetpropositionen för 2008 aviserades ytterligare försämringar genom att nivån på sjukförsäkringen sänks till 75 % efter ett år och genom att i princip förbjuda avtalsförsäkringar utöver denna nivå. Regeringen aviserade också en tydlig åtstramning i försäkringen genom att en sjukskriven skulle prövas mot hela arbetsmarknaden efter sex månaders sjukskrivning.

Sammantaget innebär regeringens politik att man straffar dem som har det svårast ekonomiskt för att förbättra för dem som har det bra. En osolidarisk politik som skapar otrygghet kan Miljöpartiet inte ställa upp på.

⁴ RUT Dnr 2008:279.

Regeringens politik leder också bort från det folkhälsopolitiska målet som riksdagen beslutat⁵. Ekonomisk och social trygghet är en av de mest grundläggande förutsättningarna för en god hälsa på lika villkor. Då krävs ett socialförsäkringssystem som täcker väsentliga risker. Vidare behövs utbildningsmöjligheter under olika perioder i livet, en samhällsplanering som bidrar till trygga miljöer och välfärdstjänster av hög kvalitet på lika villkor. Att människor kan försörja sig genom eget arbete skapar självkänsla, vilket är en friskfaktor.

Den moderna arbetsmarknaden innebär stora krav på människor att kunna ställa om sig. Nya jobb skapas och andra försvinner i en ständig process. För att människor ska klara av denna förändring måste de veta att de kan förlita sig på samhället i samband med sjukdom och arbetslöshet. Regeringens väg är farlig och kommer att utsätta samhället för stora påfrestningar när konjunkturen viker ordentligt och sysselsättningen faller.

5.6 Kvinnor förlorar på regeringens politik

Mycket av regeringens politik hitintills har missgynnat kvinnor. Skattesänkningarna har gynnat män mer än kvinnor. Försäkringarna av sjukförsäkringen har framför allt drabbat kvinnor då dessa är sjuka i större utsträckning än män. Ohälsotalet är fortfarande mycket ojämnt fördelat mellan män och kvinnor. Kvinnornas ohälsotal är 45,4 dagar mot männens 30,2 dagar. Kvinnorna har också en betydligt större del i de långa sjukskrivningarna än männen.

5.7 Höjda arbetsgivaravgifter och snedvriden konkurrens

Det är i de små- och medelstora företagen som det skapas nya arbetstillfällen. Regeringens politik så här långt har inneburit höjda arbetsgivaravgifter för väldigt många småföretag. Den generella nedsättningen av arbetsgivaravgifterna som framför allt gynnade små företag har avskaffats samtidigt som arbetsgivaravgifterna för ungdomar sänkts. Regeringen hade dessutom utlovat en arbetsgivaravgiftssänkning för vissa delar av tjänstesektorn. Detta förslag tvingades man dock ta tillbaka. En utlovad sänkning för många av dessa företag blev i själva verket en kraftig höjning.

Effekterna är inte bara att vissa företag inom de sektorer som utlovats en sänkning får höjda arbetsgivaravgifter. Konkurrenssituationen har också förändrats dramatiskt. För ett litet tjänsteföretag med två personer anställda kan skillnaden vara upp till 100 000 kr per år i lägre arbetsgivaravgifter beroende på de anställdas ålder. Detta påverkar Konkurrenssituationen mellan dessa företag och snedvrider marknaden. Förslaget om sänkta arbetsgivaravgifter

⁵ "Skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen".

Fel! Okänt namn på

för vissa åldersgrupper skapar också orimliga tröskeeffekter där 26-åringar är mycket dyrare att anställa än 25-åringar.

5.8 Regeringens brister i beredningen av nya förslag

Regeringen har i samband med flera av sina stora reformer brutit i beredningen av ny lagstiftning. Detta är särskilt anmärkningsvärt då regeringspartierna före valet tryckte väldigt hårt på hur väl förberedda de var.

- ? Regeringen drev igenom förändringar av egenavgiften till arbetslöshetsförsäkringen som gjorde att hundratusentals människor lämnade försäkringen. Förändringen genomfördes utan att konsekvenserna av detta utreddes ordentligt. Lagstiftning om en obligatorisk arbetslöshetsförsäkring som skulle motverka utflödet hade inte ens börjat utredas innan avgifterna höjdes.
- ? Regeringen utlovade nedsatta arbetsgivaravgifter för tjänsteföretagen. Detta var ett stort nummer i valrörelsen. För att genomföra förändringen krävdes emellertid godkännande från EU-kommissionen enligt regelverket för statsstöd. Efter regeringstillträdet gav Anders Borg flera besked om att det i princip var klart med EU-kommissionens godkännande. Regeringen hann till och med lämna en proposition till riksdagen innan förslaget slutligen efter nästan ett och ett halvt år skrotades. Många företag som räknat in nedsättningen känner sig självklart lurade.
- ? I budgetpropositionen för 2008 presenterades flera skisser till förändringar av sjukförsäkringen. Regeringens mål var att ytterligare minska sjukfrånvaron. När förslagen presenterades kritiserade Försäkringskassan regeringen för dess beredningsprocess. Den positiva utvecklingen som syntes de senaste åren när det gäller sjunkande sjukskrivningstal hotas av att nya förslag stressas fram av regeringen utan ordentlig beredning. Detta samtidigt som den bredare parlamentariska utredningen kring sjukförsäkringen som utlovats inte har tillsatts.
- ? Även förändringarna av fastighetsskatten har skötts på ett mycket tveksamt sätt. Framför allt Kristdemokraterna gjorde en stor fråga av fastighetsskattens avskaffande under valrörelsen. I princip alla partier var emellertid överens om att uttaget av fastighetsskatt kunde minska. Miljöpartiet föreslog en sänkt procentuell nivå medan t.ex. Socialdemokraterna ville frysa taxeringsvärdena. Det fanns alltså stor parlamentarisk majoritet för en förändring av fastighetsskatten. I stället för att bjuda in till en bredare översyn av fastighetsskatten och skapa möjlighet till en blocköverskridande lösning valde dock regeringen att gå på Kristdemokraternas linje och lösningen med ett indexerat tak blev resultatet. Denna lösning gjorde dock ingenting åt det grundproblem många upplevt, nämligen fastighetsskattens koppling till taxeringsvärdet. Däremot skapade den fördelningspolitiska problem. Kristdemokraterna har nu upptäckt det själva och vill ändra i fastighetsskatten igen. Den överenskommelse som presenterades hösten 2007 och är mindre än ett år gammal ska alltså rivs upp. Regeringen borde ha insett

detta och från början i stället gjort en ordentlig beredning av frågan och presenterat en hållbar lösning.

Vi menar att de korta beredningstiderna, ofta kortade remissomgångarna och oförmågan att lyssna in och vara flexibel är problematiskt. Kvaliteten på lagstiftningen blir sämre och riskerna för att politik måste rivas upp i samband med val ökar. Regeringspolitiken blir ryckig och svåröversäglig, vilket i längden är ett hinder för ekonomisk utveckling och kraftsamling kring de riktiga utmaningar som samhället står inför.

6 Utanförskapet – regeringen är vilse

En av regeringens viktigaste valfrågor under valrörelsen 2006 var att minska utanförskapet. Begreppet utanförskap har sedan återkommit under regeringens första år vid makten. I vårpropositionen 2008 refereras flitigt till utanförskapet och att detta nu minskar.

Att minska utanförskapet låter lovvärt. De flesta människor har en intuitiv känsla av att utanförskap är jobbigt och om detta går att minska så är det bra. Miljöpartiet ställer självklart upp om det handlar om att minska människors utsatthet och verkliga utanförskap, men är det vad regeringen menar?

I valrörelsen pratades om allt mellan 1–2 miljoner människor som står utanför arbetsmarknaden. Begreppet massarbetslöshet användes och används fortfarande av regeringen för att beskriva läget på den svenska arbetsmarknaden. Under valrörelsen användes begreppet bred arbetslöshet där regeringspartierna med Moderaterna i spetsen hävdade att 1,5 miljoner människor i Sverige var arbetslösa⁶. För Sverige innebar detta en arbetslöshet på 21,9 % 2005 medan t.ex. Irland mätt på detta sätt hade en arbetslöshet på 30,5 % (diagram 1). Trots det absurda i dessa sätt att betrakta arbetslöshet var det ingen stor fråga under valrörelsen.

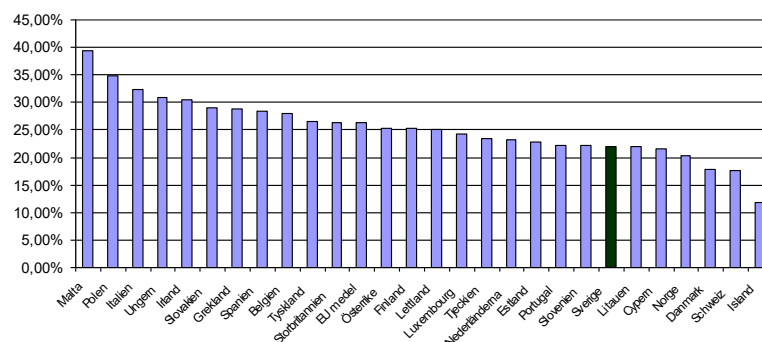
⁶ Den breda arbetslösheten definierades som: befolkningen mellan 16–64 minus antalet sysselsatta – studerande som inte söker arbete uttryckt i procent av befolkningen.

Fel! Okänt namn på

Diagram 1

2008:279

Bred arbetslöshet i Europa

Källa: RUT Dnr 2006:1801.

I regeringsställning har begreppet bred arbetslöshet övergivits. Från och med budgetpropositionen för 2008 används i stället begreppet utanförskapet. I vårpropositionen skriver t.ex. regeringen att antalet personer som får sin försörjning från system som rör ohälsa, arbetslöshet och försörjningsstöd minskade med 121 000 personer under 2007. I en fotnot förklaras att det egentligen inte alls rör sig om personer utan om helårsekvivalenter.

Utanförskap mäts som antalet helårsekvivalenter försörjda med olika sociala ersättningar⁷. Denna statistik har samlats in av SCB sedan ett antal år tillbaka. Enligt SCB:s statistik var 1 020 000 helårsekvivalenter försörjda med sociala ersättningar 2006⁸. Regeringen använder emellertid en variant av SCB:s statistik där även karensdagar och sjuklön som inte ersätts av det offentliga räknas in. Enligt regeringen var därför 1 084 000 helårsekvivalenter försörjda med sociala ersättningar.

Att regeringen räknar i helårsekvivalenter skapar en hel del förvirring och gör att målet med regeringens politik blir väldigt oklart. Sammantaget är det 1,8 miljoner individers ersättningar som är sammanräknade till helårsekvivalenter. Många av dem som därmed räknas in är individer som är frånvarande en mycket kort del av året t.ex. på grund av sjukdom eller kortare tids arbetslöshet. Med regeringens sätt att räkna ingår även personer som är borta en dag från arbetsmarknaden i det s.k. utanförskapet. Detta är så klart mycket missvisande och gör att fokus helt försvinner från de riktiga problemen med människor som verkligen står långt ifrån arbetsmarknaden eller har sociala problem som gör att de har svårt att försörja sig själva.

Regeringen gör heller ingen analys av skillnader mellan kvinnor och män när det gäller utanförskapet. Att sjuktalet ser olika ut, att fler kvinnor än män har sjuk- och aktivitetsersättning, att fler kvinnor än män är deltidsarbetslösa och att arbetslöshetstiderna ser olika ut för män och kvinnor tas ingen hänsyn

⁷ BP2008 bilaga 3 i volym 1 s. 9.

⁸ SCB http://www.scb.se/templates/pressinfo___211368.asp.

till. Regeringen tar inte heller någon hänsyn till att orsakerna bakom dessa skillnader ofta handlar om att män och kvinnor har olika ställning på arbetsmarknaden.

Av de 1,8 miljoner individer regeringen räknar samman i utanförskapet var det ca 450 000 som hade inkomst enbart från de aktuella stöden under året. Övriga 1,35 miljoner individer hade inkomst delvis av arbete eller näringsverksamhet⁹. 682 000 personer hade ersättning på heltid mer än sex månader 2006¹⁰. Av dessa 682 000 var 403 000 personer med sjuk- och aktivitetsersättning.

6.1 Effekter av regeringens politik

Regeringens politik för att minska utanförskapet har handlat om två stora strategier. Dels har man sänkt skatten för dem som arbetar, vilket gör det mer lönsamt att arbeta, dels har man sänkt ersättningarna från trygghetssystemen. Detta har gjort att inkomstskillnaden mellan de som jobbar och de som av någon anledning inte kan jobba har ökat. De verkligen sjuka, och de som verkligen står långt ifrån arbetsmarknaden och trots högkonjunktur inte får jobb, har fått sämre ekonomi. Samtidigt har de som kan arbeta fått mer pengar i plånboken.

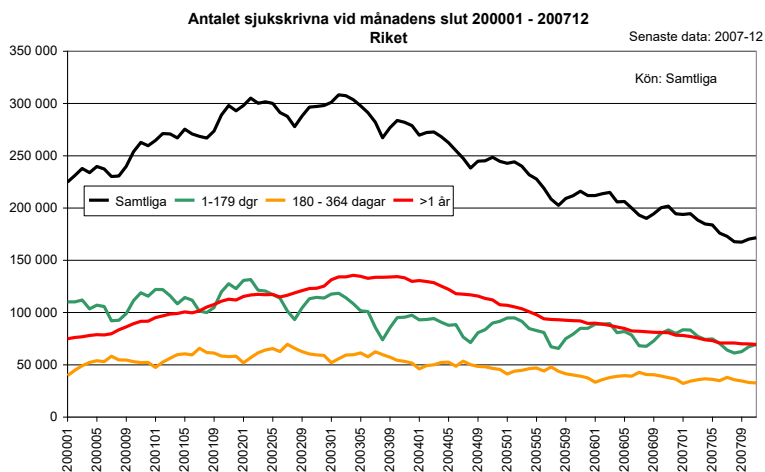
Tanken med regeringens politik är att fler personer ska jobba och färre ersättas med sociala försäkringar. Hitintills är dock förändringarna små. Ohälsotalet (diagram 3), som är ett mått på sjukfrånvaron, hade redan genom hårt arbete under förra mandatperioden minskat kraftigt före regeringens försämring av sjukförsäkringen. Detsamma gäller antalet långtidssjuka som också fortsatt att minska men inte i snabbare takt än tidigare (diagram 2). Även sjuk- och aktivitetsersättningen har minskat sedan april 2006.

⁹ <http://www.arbetarrörelsenstankesmedja.se/at/IMAGES/RAPPORT%20UTANFORSKAP.PDF>.

¹⁰ BP2008 bilaga 3 i volym 1 s. 10.

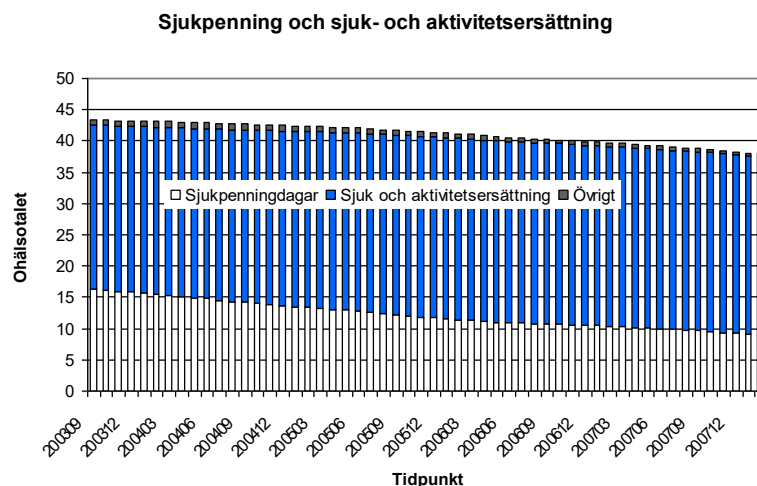
Fel! Okänt namn på

Diagram 2

Källa: FK2008.

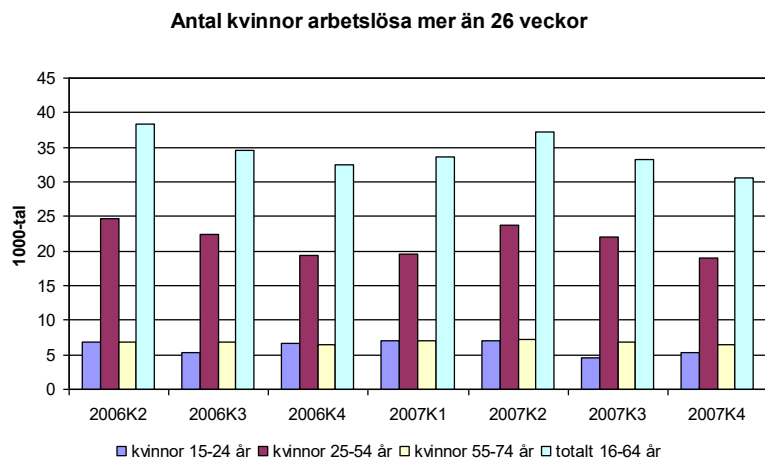
Diagram 3: Ohälsotalet 2005–2008

Källa: FK.

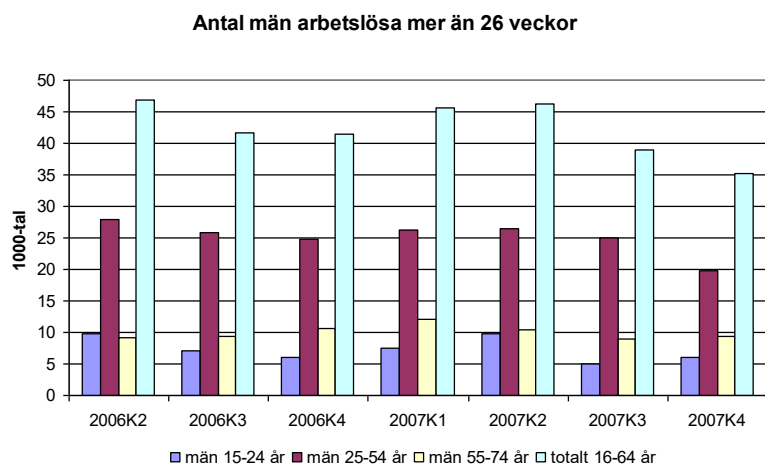
Inte heller långtidsarbetslösheten har minskat i någon större utsträckning som resultat av regeringens politik. Enligt Arbetskraftsundersökningen har långtidsarbetslösheten i princip inte minskat alls mellan 2006 och 2007. Diagram 4 och 5 visar långtidsarbetslösheten (personer arbetslösa mer än 26 veckor) kvartalsvis från andra kvartalet 2006 till fjärde kvartalet 2007. En viss säsongsvariation syns tydligt i diagrammet men jämför man t.ex. kvartal fyra 2006 med kvartal fyra 2007 är skillnaden för alla åldrar mycket liten.

Diagram 4

Källa: AKU 2008.

Diagram 5

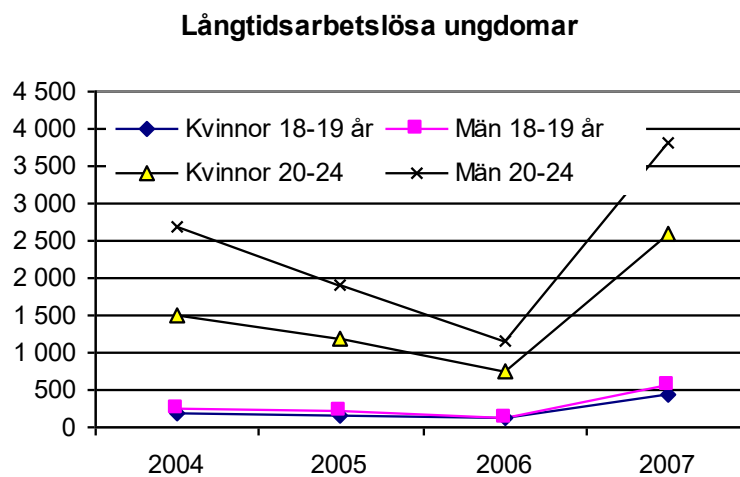
Källa: AKU 2008.

Tittar man i stället på Arbetsförmedlingens statistik har långtidsarbetslösheten totalt minskat mycket marginellt samtidigt som den ökat för grupper som normalt betraktas stå långt ifrån arbetsmarknaden.

Diagram 6 visar långtidsarbetslösheten för ungdomar som efter att ha sjunkit mellan 2004 och 2006 ökat mellan 2006 och 2007.

Fel! Okänt namn på

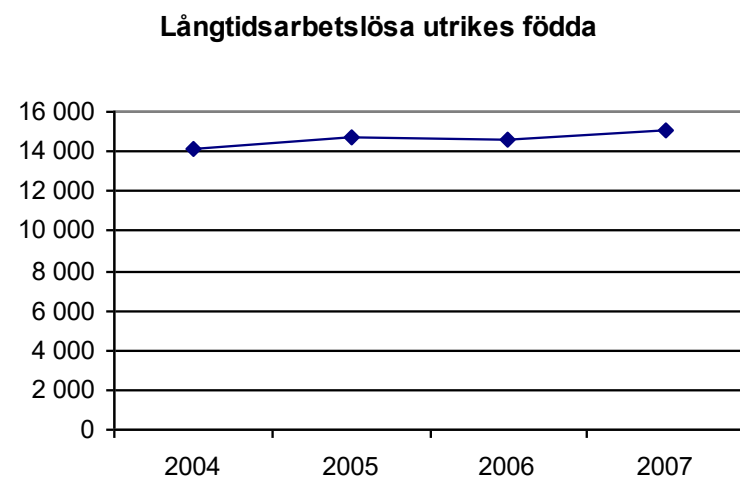
Diagram 6

Källa: AF2008.

Diagram 7

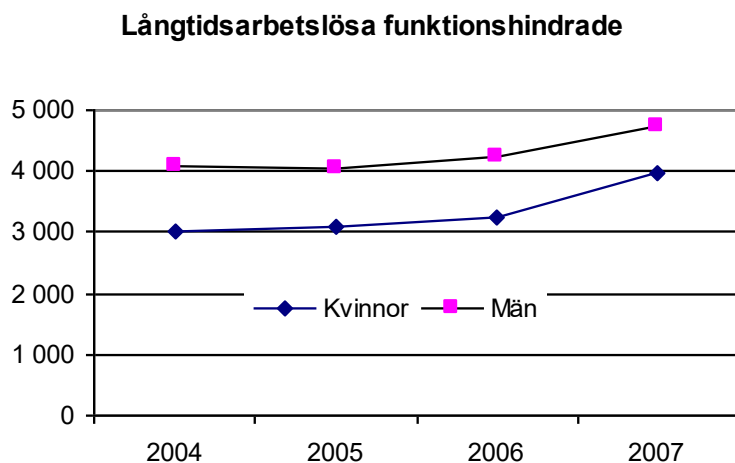
Likaså har långtidsarbetslösheten bland utrikes födda ökat (diagram 7).

Källa: AF2008.

Även långtidsarbetslösheten för funktionshindrade (diagram 8) har fortsatt att öka men nu i snabbare takt än innan regeringen tog över makten.

Diagram 8

Källa: AF2008.

Statistiken ovan bevisar givetvis inte att regeringens politik misslyckats. Däremot ger den en mer nyanserad bild jämfört med den som regeringen för fram där man entydigt säger att ”utanförskapet minskat”. Vad som i själva verket minskat är de korta arbetslöshetsperioderna, vilket är en naturlig följd av den mycket starka arbetsmarknaden och konjunkturen.

6.2 Fokus på riktiga problem

En politik för att hjälpa människor (individer) bör rimligen definieras utifrån individers ställning i samhället, deras autonomi och möjlighet att påverka sitt eget liv samt sin egen känsla av att vara delaktig eller stå utanför.

Till skillnad från regeringen tar vi i Miljöpartiet parti för individen och hans eller hennes behov. Vi försöker se till människan och varför hon inte kommer in på arbetsmarknaden eller har arbete. Vi menar att politiken – om den ska vara meningsfull – måste utgå ifrån att det är skillnad på en person som varit arbetslös i över ett år och trots högkonjunktur inte får arbete och en annan som är arbetslös under några veckor mellan två jobb.

Enligt Arbetskraftsundersökningen (AKU) var 39 000 av 233 000 arbetslösa 2007 arbetslösa mer än 52 veckor. Dessa personer har uppenbarligen stora problem att komma in på arbetsmarknaden. Trots en urstark tillväxt av arbeten står dessa personer fortfarande utan jobb. En fördjupad analys av vilka dessa är, vilka jobb de söker och vilken utbildning de har skulle kunna utgöra ett bra underlag för en effektivare arbetsmarknadspolitik. Åtgärder som dessa personer behöver är troligtvis individuellt stöd och coachning samt möjligheter till utbildning och praktik.

Fel! Okänt namn på

Samtidigt var 150 000 personer arbetslösa mindre än 26 veckor¹¹. Dessa personer upplever säkert sin arbetslöshet som jobbig men att kalla det för ”utanförskap” är mycket tveksamt. Sannolikt har den s.k. friktionsarbetslösheten ökat påtagligt under senare år på grund av att de korta anställningarna och att behovet av vidareutbildning mellan arbeten ökat. En fördjupad analys av friktionsarbetslösheten skulle utgöra ett bra underlag för att bedöma den rimliga arbetslöshetstiden och arbetslöshetsnivån på dagens arbetsmarknad.

Det finns en tydlig koppling mellan utbildning och arbetslöshet. Arbetslösheten bland personer med förgymnasial utbildning är 12,8 %, bland personer med gymnasial utbildning 5,2 % och eftergymnasialutbildning 3,9 %¹². 14 % av de sysselsatta har förgymnasial utbildning men i gruppen arbetslösa mer än 1 år utgör de 23 % av denna grupp. Detta visar på ett tydligt samband mellan utbildning och chansen att klara sig på arbetsmarknaden och på behovet av fortsatta satsningar på utbildning för att minska den svåra arbetslösheten.

Även för de som uppbär sjukpenning eller sjuk- och aktivitetsersättning finns stora individuella variationer liksom skillnader mellan män och kvinnor, som regeringen blundar för. Till exempel finns i gruppen med sjuk- och aktivitetsersättning hela 12 % som anser sig kunna återgå till arbete om arbetsplatsen och arbetstiden anpassades efter deras behov¹³. En fördjupad analys av dessa personers behov och problem skulle kunna utgöra en bra grund för att förbättra deras möjligheter att gå tillbaka till arbetsmarknaden. Till exempel kan man tänka sig någon form av ekonomisk stimulans till arbetsgivare som ser till att anpassa sina arbetsplatser.

En grupp som inte med säkerhet räknas in i regeringens nya mått på ”utanförskap” är de 100 000 personer som befinner sig utanför arbetskraften och som säger sig vilja och kunna arbeta (men alltså inte är arbetssökande) samt de ytterligare 32 000 personer som säger sig vilja arbeta men inte kunna¹⁴. Dessa personer bör erbjudas individuell hjälp och stöd för att åter kunna komma tillbaka.

Vår slutsats är att det går att göra mycket för de personer som vi tror har verkliga problem att komma in på arbetsmarknaden. Men en sådan politik kräver lite ansträngning, medkänsla och förståelse för riktiga personer och deras problem. Regeringens helårsekvivalenter skymmer sikten för en sådan politik och gör att regeringen hamnar fel i sina åtgärder. Ett litet ljus i tunneln finns i vårpropositionen på sidorna 61–65. Där diskuteras under rubriken ett ramverk för sysselsättningspolitiken de verkliga problemen på arbetsmarknaden. Vi ser detta som ett litet steg på rätt väg och en möjlighet för regeringen att framöver nyansera sin världsbild.

¹¹ SCB AKU http://www.scb.se/statistik/AM/AM0401/2007A01/AKU2007_574.xls#Tab15!A1.

¹² AKU 2007 1574 s. 62.

¹³ <http://www.arbetsmarknaden.se/at/IMAGES/RAPPORT%20UTANFORSKAP.PDF> s. 7.

¹⁴ AKU 2007 1574 s. 47.

6.3 Regeringen ökar människors utanförskap

Samtidigt som regeringen lägger mycket krut på att bevisa att ett fiktivt utanförskap minskar har man under sitt första ett- och ett halvt år gjort stora förändringar som i stället ökat människors verkliga utanförskap:

- ? Regeringen håller på att förstöra arbetslöshetsförsäkringen. Under 2007 lämnade 420 000 personer a-kassorna (netto). I princip alla a-kassor förlorade medlemmar.
- ? En viktig orsak till att väldigt många lämnade arbetslöshetsförsäkringen var de höjda avgifterna. I snitt minskade medlemskapet med 11 %. De kassor som haft störst avgiftshöjning har betydligt större medlemstapp (tabell 2 nedan). De kassor som tvingats höja avgiften mest är de där det föreligger stor risk för arbetslöshet. Många personer som löper stor risk för arbetslöshet har därför lämnat försäkringen. En annan stor grupp som lämnat är de med liten risk för arbetslöshet.

Tabell 2

Arbetslöshetskassa	Förhöjd avgift (kr)	Förändring, medlemmar (%)
Musikernas	300	-24,0
Sveriges fiskares	289	-25,1
Teaterverksammas	276	-16,9
Hotell- och restauranganställdas	264	-24,6
Sveriges arbetares arbetslöshetskassa	263	-23,2

Källa: RUT Dnr 2008:279.

- ? Totalt står uppskattningsvis minst 1,4 miljoner människor (som tillhör arbetskraften) utan en arbetslöshetsförsäkring.
- ? Regeringen har sänkt ersättningsnivån i sjukförsäkringen och arbetslöshetsförsäkringen. För de som verkligen har behov av dessa försäkringar ökar känslan av utanförskap. Människor blir mer oroliga för att råka ut för sjukdom och man blir mer otrygg på sin arbetsplats om man inte känner att man har en ordentlig försäkring om man blir arbetslös.
- ? Det förekommer alltid en viss arbetslöshet (så kallad friktionsarbetslöshet) som uppstår när människor byter arbete, när företag läggs ned eller i samband med att korttidsanställningar, projektanställningar osv. tar slut. Regeringens tal om utanförskap gör att människor som är arbetslösa känner sig som sämre människor, trots att deras arbetslöshet kan vara en naturlig följd av arbetsmarknadens funktionssätt.
- ? De nya förslagen i sjukförsäkringen och flykten från arbetslöshetsförsäkringen gör att fler människor kommer att behöva försörjningsstöd. Detta är inte bara ett problem för kommunerna som får ökade kostnader utan framför allt för de individer som tvingas till försörjningsstöd. Kanske tvingas de först byta bostad och sälja bilen. Fler människor i försörjningsstöd kan innebära att ett riktigt utanförskap ökar.

Fel! Okänt namn på

Sammantaget har regeringen gjort stor skada på de sociala försäkringarna. För individen har otryggheten ökat och ett nytt utanförskap har skapats för många människor.

6.4 Helhetssyn och individperspektiv

Miljöpartiet menar att regeringen gripit sig an problemen på arbetsmarknaden utan att se till individen. Om målet är att minska antalet helårsekvivalenter blir politiken därefter.

Vi menar att politiken måste utgå från individen. Det är individer som inte kommer in på arbetsmarknaden. Det är individer som är sjuka och behöver rehabilitering. Det är individer som hamnar utanför när arbeten bortrationaliseras.

Miljöpartiets principiella uppfattning är att arbetsmarknadspolitiken ska syfta till att förena människors rätt till arbete med företagens och den offentliga sektorns behov av kvalificerad arbetskraft. Arbetslösheten är fortfarande för hög och prognoserna som visar på stigande arbetslöshet gör situationen än mer bekymmersam. Det gäller i synnerhet bland ungdomar och för personer med annan etnisk bakgrund än svensk. Vi menar att balansen och samordningen mellan åtgärdsarbeten, utbildning och kompetensutveckling inte i tillräcklig utsträckning svarat mot arbetsmarknadens behov.

För att klara en ständigt föränderlig arbetsmarknad och nya krav på kunskaper och erfarenheter behövs en arbetsmarknadspolitik som ger människor nya chanser med nya möjligheter till utbildning och omskolning. Speciellt fokus bör inriktas på dem som står långt ifrån arbetsmarknaden. Här behövs individuellt utformat stöd och hjälp.

Vi menar också att ekonomisk och social trygghet är en folkhälso- och demokratifråga. Människor som lever under ekonomisk och/eller social press har sämre hälsa. Människor som är sjuka behöver snabbt få den vård de behöver och individanpassade rehabiliteringsinsatser för att kunna återgå till ett aktivt arbetsliv.

Trygghetssystemen behöver förenklas och utformas på ett sådant sätt att människor inte ska behöva känna oro när de är sjuka. Trygghetssystemen behöver också bli mer anpassade till människors verklighet, där många har deltids- och korttidsanställningar, studerar längre etc.

Vi vill förändra kvalifikationsreglerna så att de bättre passar olika livssituationer. Ett tydligt, enkelt och förutsägbart trygghetssystem behöver utvecklas där individen möts av en dörr in i systemet och individen ges anpassad hjälp. Såväl på samhälls- som individnivå behövs ett större helhetsperspektiv.

Det nuvarande målet att halvera ohälsotalet till 2008 från 2002 års nivå behöver förnyas och moderniseras. Målet var ändamålsenligt i en tid med dramatiskt stigande sjukpenningkostnader. Ohälsotalet är nu nere på mer normala nivåer och målet bör ändras så att det ligger i linje med det nationella folkhälsomålet, dvs. ”Skapa samhällliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen.”

Sammanfattningsvis menar Miljöpartiet att vi måste utveckla trygghetssystemen snarare än att bryta ned dem. Tillsammans med en fungerande utbildnings- och arbetsmarknadspolitik som ser individer kan fler på det sättet hamna innanför och färre utanför.

7 Långsiktigt hållbar ekonomisk utveckling

På längre sikt beror den ekonomiska utvecklingen på faktorer som tillgången på utbildad arbetskraft, befolkningens hälsa, infrastruktur, tillgången till ny ren energi, ekosystemtjänster och biologisk mångfald. Förutom detta behövs politiska institutioner som klarar att hantera komplexa problem och som har en beredskap att hantera de stora utmaningar som samhället står inför.

Miljöpartiets grundläggande syn på samhället och naturens tjänster och resurser bildar också grunden för vår syn på den ekonomiska politiken. Naturen tillsammans med människan skapar de resurser som vi har att tillgå för ekonomisk verksamhet. Förbrukar vi mer resurser än vad som nybildas kommer ofrånkomligen våra egna möjligheter till ekonomisk utveckling att begränsas. Om produktionen och det reala kapitalet ökar på bekostnad av det kapital som våra naturresurser och ekosystem erbjuder är vi inne på en väg som inte är hållbar och därmed inte är förenlig med ekonomisk utveckling.

Miljömålsrådets utvärdering av de Svenska miljömålen¹⁵, IPCC:s vetenskapliga utvärdering av klimatforskningen¹⁶, Sterns beräkningar av kostnaderna för att inte lösa klimatfrågan¹⁷ och FN Millennium Ecosystem Assessment¹⁸ över tillståndet hos våra ekosystem är några i raden av stora omfattande utredningar som tydligt belägger att vi i dag lever över våra tillgångar på ett icke hållbart sätt och därmed på ett sätt som inte är förenligt med en sund ekonomisk utveckling.

En framåtblickande ekonomisk politik måste ha sin grund i dessa långsiktigt viktiga resurser och att de utvecklas på ett bra sätt. Vi menar att regeringen inte gett uttryck för ett långsiktigt förhållningssätt. Tvärtom har många av de politiska reformer som regeringen genomfört haft karaktären av ”quick fix” där man försökt lösa stora strukturella problem genom små förändringar av skatter och avgiftsnivåer. Vi menar att regeringen fortfarande i grunden är

¹⁵ Miljömålen – nu är det bråttom. Miljömålsrådets utvärdering Sverige Miljömål 2008.

¹⁶ IPCC 2007.

¹⁷ Stern 2006.

¹⁸ FN 2005 <http://www.millenniumassessment.org/en/index.aspx>.

Fel! Okänt namn på

blind för de utmaningar som samhället står inför och vars kärna fångas av hållbar utveckling.

7.1 Arbetsmarknaden

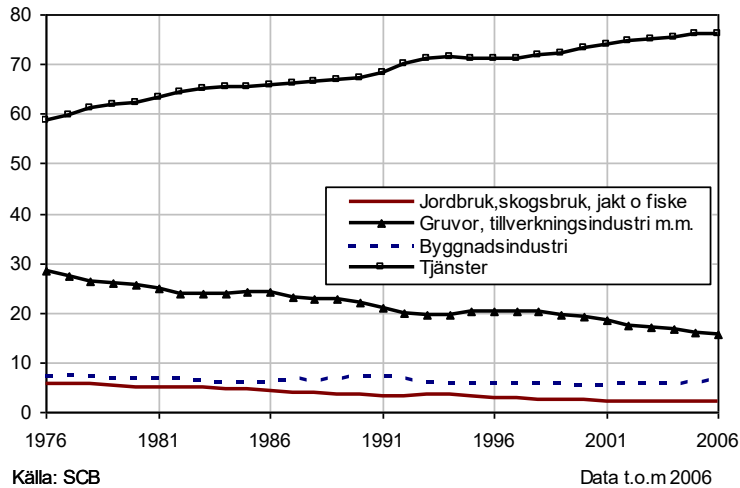
Redan i dag finns stora krav på arbetskraften att klara snabba omställningar. Kunskaps- och utbildningskraven ökar hela tiden och behoven av fortbildning är stora. Omvandlingstakten i ekonomin är hög och för att klara ett helt yrkesliv måste människor ha stora möjligheter att ställa om. Behoven av högutbildad arbetskraft kommer att fortsätta att stiga. Trots den höga utbildningsnivån i Sverige finns redan i dag brist på kompetens inom många yrken. Mycket tyder på att brist på utbildad arbetskraft kommer att vara ett problem även framöver. Samtidigt har stora grupper i Sverige fortfarande svårt att få arbete och vara delaktiga på arbetsmarknaden.

De långsiktiga problemen på arbetsmarknaden – behovet av utbildad arbetskraft och möjligheterna för människor att ställa om – löses inte i grunden genom skattesänkningar utan genom satsningar på utbildning, forskning, större möjligheter till rörlighet på arbetsmarknaden, stöd och hjälp till dem som blir arbetslösa och genom arbeten som skapar utrymme för alla att kunna delta på arbetsmarknaden. Förebyggande insatser på folkhälsans område kan vara mycket viktiga för att öka utbudet av arbetskraft.

7.2 Teknik, kunskap och nya företag

Ekonomisk utveckling och nya arbetstillfällen skapas i dag huvudsakligen i små och medelstora företag inom tjänstesektorn. Samhället går från ett industrisamhälle till ett tjänste- och kunskapssamhälle i den meningen att allt fler av de sysselsatta finns inom dessa näringar (diagram 9). Värdeskapande i dag och i morgon handlar om kreativitet och möjligheter att förnya sig själv. Allt fler arbeten blir unika med behov av unika kunskaper och erfarenheter.

Diagram 9

En långsiktig ekonomisk politik bör ta fasta på dessa underliggande drivkrafter. Tjänstesektorn måste ges erkännande som den viktiga del av svenskt näringsliv den utgör. Utbildningssystem, forskning och olika stödsystem måste utformas så att de också tar hänsyn till tjänsteföretagen. Tjänsteföretagen utgör också mycket viktiga agenter i omställningen mot ett hållbart samhälle. Hitintills har mycket fokus riktats på att förbättra och effektivisera industriproduktionen och dess processer. För att nå verklig hållbar utveckling måste dock hållbara lösningar skapas i företag som producerar tjänster. Hållbara transporttjänster, kommunikationslösningar och återvinning är alla olika typer av tjänster som måste utvecklas i tjänsteföretag för att ett hållbart samhälle ska kunna skapas.

Regeringens syn på tjänstesektorn har hitintills varit väldigt begränsad. De reformer som regeringen presenterat har ensidigt fokuserat på den relativt lilla gruppen tjänsteföretag som är mycket arbetsintensiva, och reformerna har ensidigt handlat om att öka efterfrågan på dessa arbetsintensiva tjänster genom att sänka kostnaden för dem. Den politiken minskar omvandlingstrycket och främjar inte effektivisering och produktivitetsutveckling.

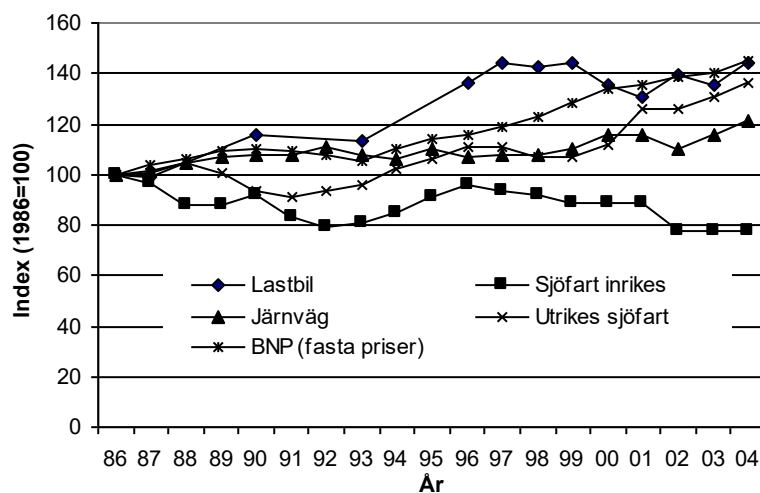
7.3 Klimat, miljö och ekosystem

Fortfarande finns starka samband mellan ekonomisk tillväxt och ökade miljöproblem liksom ökad energi- och koldioxidanvändning. Dessa trender måste brytas. Inom flera sektorer, såsom transportsektorn (se diagram 10) och när det gäller energitillförsel, växer volymen visserligen inte lika snabbt som BNP, men det är fortfarande en absolut tillväxt i volym som är problematiskt så länge det också innebär ökade utsläpp och ökad energianvändning.

Fel! Okänt namn på

Diagram10

Transporter och BNP

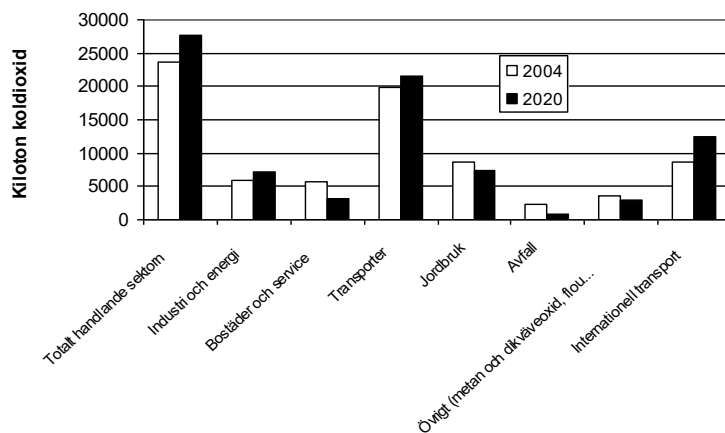

Källa: SCB miljöräkenskaperna.

Enligt Energimyndigheten och Naturvårdsverkets prognoser fortsätter både utsläppen av koldioxid och energianvändningen att öka fram till 2020 enligt deras grundscenario (se diagram 11)¹⁹.

Diagram 11

Utsläpp av koldioxid 2004 respektive prognos för 2020 enligt BAU

Källa: Kontrollstation 2008 Energimyndigheten och naturvårdsverket.

¹⁹ Naturvårdsverket och Energimyndigheten i Kontrollstation 2008.

I rapporten Tvågradersmålet i sikte gör ett antal forskare en kalkyl över olika möjliga scenarier för att klara en utsläppsminskning motsvarande den som krävs för att globalt klara tvågradersmålet till 2050. Enligt deras modellberäkningar kan vi klara klimatmålet om volymerna i transport- och energianvändningen ligger kvar på dagens nivå samtidigt som den potential som finns till teknisk effektivisering genomförs²⁰.

En utmaning är alltså att skapa ekonomisk utveckling som inte medför ökning i volym när det gäller transporter, boendeyta, energianvändning utan i stället en ekonomisk utveckling som skapar mervärde genom bättre kvalitet på de varor och tjänster som produceras. I stället för att göra som regeringen hitintills gjort och blundat för dessa problem måste vi utnyttja tillfället och utveckla ekonomin i en hållbar riktning. Omställningen är förvisso stor men bör ses som en möjlighet till ekonomisk utveckling som i större utsträckning bygger på kvalitet i stället för kvantitet.

7.4 Demografi

Sverige, liksom övriga EU, står inför demografiska utmaningar som innebär att allt fler äldre ska försörjas av relativt sett färre unga. Sverige och EU har i dag en svagt positiv befolkningsutveckling enbart genom den nettoinvandring som sker. För att upprätthålla befolkningens mängd (och alltså undvika att befolkningen minskar) behöver födelsetalet (antal barn per kvinna) vara ungefär 2,1. Historiskt har födelsetalen sjunkit under lång tid. I EU hade inget land födelsetal över 2,0 år 2003. Många länder ligger så lågt som 1,2 till 1,3²¹. Längre livslängd och låga födelsetal gör att försörjningskvoten (antal personer som ska försörjas delat med antalet som arbetar) ökar i hela EU de kommande 25 åren. Detta betyder att fler äldre ska försörjas av relativt sett färre i arbetskraften. I Sverige stiger försörjningskvoten från 1,6 till 1,75 enligt FN:s prognos 2004²². I t.ex. Italien, som har ännu lägre födelsetal än Sverige, stiger den från 1,53 till 1,81.

Brist på arbetskraft kommer framgent vara ett stort problem i hela Europa. Konkurrensen om arbetskraften kommer att öka. För att klara den här situationen och inte hamna i ett läge där befolkningen krymper behövs tre strategier:

1. Vi behöver skapa bättre villkor för arbetskraftsinvandring. Miljöpartiet samarbetar i den här frågan tillsammans med regeringen med att skapa långsiktiga stabila spelregler för arbetskraftsinvandring. För oss är det självklart med öppna gränser, vilket också är en förutsättning för ekonomisk utveckling de kommande årtiondena.
2. Sysselsättningsnivån bland utrikes födda måste öka genom minskad diskriminering och utestängning från arbetsmarknaden. Fortfarande används inte all den kunskap, erfarenhet och utbildning som finns i landet. Många

²⁰ Tvågradersmålet i sikte, Naturvårdsverket 2007.

²¹ Eurostat återgivet i SOU 2005:50 s. 58.

²² FN World Population Prospect återgivet i SOU 2005:50 s. 61.

Fel! Okänt namn på

människor jobbar inte så mycket som de vill utan är utestängda från arbetsmarknaden. Detta måste förändras.

3. Villkoren för att ha barn och familj måste vara rimliga. Allt fler väljer i dag att skaffa barn allt senare. Många väljer att inte skaffa barn alls. Vi menar att en viktig del för att komma till rätta med demografiproblem är att minska de hinder som i dag finns för att skaffa barn och att de strukturer i samhället som missgynnar dem som väljer barn och familj minskar.

8 Miljöpartiets mål för den ekonomiska politiken

Miljöpartiets mål för den ekonomiska politiken är en ekonomisk utveckling som är förenlig med hållbar utveckling och bevarande av våra ekosystem och deras tjänster. I grunden måste ekonomin utvecklas så att vi lever på avkastningen av naturresurserna utan att förbruka desamma. Alla måste kunna vara delaktiga i arbetslivet utifrån egen förmåga. Samhället ska erbjuda trygghet för människor även när arbetsförmågan är nedsatt samt vara ett stöd och en hjälp vid omställning. Resurser ska fördelas solidariskt mellan människor i Sverige, mellan olika generationer och mellan länder.

8.1 Mål för budgetpolitiken

Staten och den offentliga sektorns utgifter och inkomster över längre tid måste vara balanserade. Sverige hade ett problem med balansen i den offentliga sektorn tidigare. Överskottsålet och den nya budgetprocessen har skapat ett stabilare regelverk kring den offentliga sektorns ekonomi och genom överskottsålet har statsskulden kunnat minskas. Miljöpartiet står bakom målet att den offentliga sektorns finansiella sparande ska uppgå till 1 % som andel av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel.

8.2 Reformutrymme de kommande åren

Under de senare åren har det offentliga sparandet varit betydligt större än 1 % per år. Samtidigt har resursutnyttjandet varit ansträngt med tendenser till arbetskraftsbrist. Att i ett sådant läge utnyttja överskotten och öka konsumtionen genom skattesänkningar eller ökad offentlig konsumtion och ökade investeringar skapar inflationstryck i ekonomin. Trots att överskotten legat över den målsatta nivån har de därför inte kunnat användas. Ekonomin går nu in i en betydligt långsammare takt och resursutnyttjandet minskar. Miljöpartiet bedömer att det i nuvarande konjunkturläge går att föra en något mer expansiv finanspolitik. Riskerna är dock stora och en kraftigare konjunktur-

nedgång är fullt möjlig. Vi menar att det finns all anledning att vara försiktiga och följa utvecklingen i ekonomin noga.

8.3 Mål för skattepolitiken

Miljöpartiets mål för skattepolitiken är att de skatter som behövs för att finansiera den gemensamma välfärden ska tas in på ett rättvist och rättssäkert sätt, där skatten beräknas utifrån bärkraft och på ett sätt som så långt det är möjligt undviker oönskade snedvridningar²³ av ekonomin. Skattesystemet ska vara enkelt att förstå och svårt att fuska med.

Vi menar att flera av regeringens genomförda skatteförändringar har varit dåliga. Regeringens skattepolitik har inneburit större skattesänkningar i kronor för dem med höga inkomster samtidigt som de i större utsträckning finansierats av de med relativt låga inkomster. Den tiondel av befolkningen med de högsta inkomsterna får närmare en femtedel av jobbskatteavdraget och en fjärdedel av skattesänkningen från den reformerade fastighetsbeskattningen. Dessutom har män i större utsträckning än kvinnor fått del av skattesänkningarna. Jobbskatteavdraget förändrar också skatteuttaget på olika typer av förvärvsinkomster. Pensionärer liksom långtidssjuka blir relativt sett fattigare än de som arbetar.

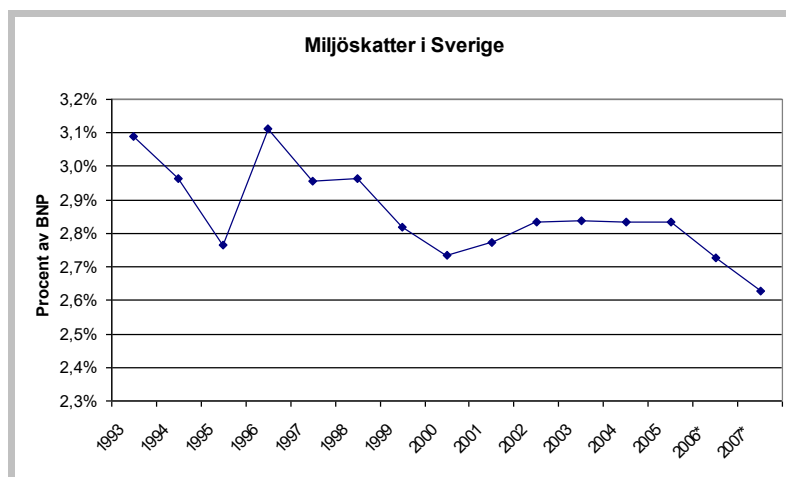
Regeringen har också genomfört flera riktade förändringar av arbetsgivaravgifterna och de sociala avgifterna. Nedsättningen av arbetsgivaravgifterna för vissa åldersgrupper skapar stora konkurrensproblem och tröskeleffekter. Vi menar att flera av regeringens förändringar har varit felaktiga. Behovet av en större översyn av skattesystemet blir alltmer relevant. I väntan på en sådan översyn är Miljöpartiets huvudprioritering att höja de klimat- och energirelaterade skatterna. Av alla styrmedel för att minska klimatpåverkan visar jämförande studier att höjd skatt på koldioxid är effektivt.

Det procentuella uttaget av miljö-, koldioxid och klimatskatter har minskat under senare år, vilket är oroväckande (diagram 12). Även om det inte finns något självändamål med höga miljö- och energiskatter finns en stor risk att deras styrande effekt urholkas om de inte växer i samma takt som BNP-utvecklingen. Genom skatter på miljö- och hälsoskadliga varor synliggörs samhällskostnader som annars inte syns i priset, och konsumtionen styrs i en mer hållbar riktning.

²³ Till exempel genom att sparande i vissa typer av kapital gynnas framför andra typer av kapital.

Fel! Okänt namn på

Diagram 12

Källa: SCB Miljöräkenskaperna.

Miljöpartiet menar att uppräkningsen av miljö- och klimatskatterna behöver förändras. Indexering finns till för att inte den styrande effekten av skatten ska urholkas när inkomsterna stiger. Den nuvarande indexeringen som endast bygger på konsumentprisindex gör att den styrande effekten successivt urholkas. I stället bör uppräkningsen också kopplas till BNP-utvecklingen. Koldioxidskatten måste också relateras till klimatmålen.

9 Klimat – stora utmaningar, stora möjligheter

Omställningen av energisystemet utgör en av de största utmaningarna samhället står inför och en av politikens viktigaste uppgifter de närmaste decennierna. Effekterna av fortsatta utsläpp av klimatgaser på dagens nivå kommer att få allvarliga följder. Hur allvarliga de blir beror i hög grad på hur mycket klimatpåverkan vi människor fortsätter att orsaka.

Hittills har vi släppt ut så mycket koldioxid och andra växthusgaser att det kommer att leda till en höjning av temperaturen med cirka två grader Celsius. FN:s klimatpanel IPCC räknar med att det går en tröskel vid just denna temperaturökning; om temperaturhöjningen blir större än så kan utvecklingen skena och mänskligheten stå inför ett katastrofalt scenario. En grundbult i EU:s och Sveriges klimatpolitik är därför att temperaturen inte kan tillåtas stiga mer än de två grader som våra historiska utsläpp kommer att ge upphov till. Det är ur detta perspektiv som politiska åtgärder och styrmedel ska ses.

9.1 Effekterna är redan här

Konsekvenserna av klimatförändringen är inte bara ett framtidsproblem, den påverkar oss redan och dess betydelse kommer att öka. Även om utsläppen minskar och temperaturökningen stannar vid två grader har klimatet förändrats på ett oåterkalleligt sätt. Effekterna är redan påtagliga och skrämmande. Under 2007 utfärdade FN 15 uppmaningar till världens länder om katastrofhjälp, fem fler än någonsin tidigare. Samtliga nödrop utom ett kopplades till klimatförändring och man räknar med att ökningen kommer att fortsätta. Vi kommer att få se fler konflikter om vatten, mat, mark och andra naturresurser, skador på kustnära städer och infrastruktur, förändringar i jord- och skogsbruk, ökade flyktingströmmar, utslagna ekosystem, nya spridningsområden för sjukdomar och skadedjur och mycket annat.

9.2 Stora utsläpp i Sverige och globalt som måste minska

Totalt måste de globala utsläppen minska med 60 % till 2050. För att klara detta samtidigt som vissa utvecklingsländer ges möjlighet att öka sina utsläpp krävs större minskningar i många utvecklade länder, bl.a. Sverige.

I dag släpper svenskar ut stora mängder växthusgaser per person, många gånger fler än vad som släpps ut av en genomsnittlig invånare på jorden. När de globala utsläppen måste minska är det orimligt att de som släpper ut lite per capita ska minska sina utsläpp lika mycket som vi.

Sveriges ansvar ökar också genom att vi i hög grad har skapat vår välfärd och relativa rikedom genom att använda fossila bränslen. En annan faktor som talar för att Sverige ska ta en större börda än t.ex. utvecklingsländer är den stora potential för förnybara energislag som finns i vårt land. Vi har mycket goda förutsättningar – bland de bästa i världen – att bygga ut bioenergi, vindkraft och andra energislag. Vi har också mycket goda möjligheter att effektivisera vår energianvändning.

Miljöpartiet anser att de svenska utsläppen år 2020 bör ha minskat med 40 % och till 2050 bör de endast vara högst 15 % av dagens.

Fel! Okänt namn på

9.3 Regeringens misslyckande

Trots den stora medvetenheten om klimatfrågan och de problem som den redan i dag ger upphov till har regeringens strategi hitintills varit att förhålla klimatfrågan, först genom att tillsätta en klimatberedning, vilket gjorde att klimatpolitiken stannade av under 2007. När beredningen började närma sig slutet och dess resultat började läcka ut ägnade sig olika regeringsföreträdare åt att kritisera och förminska beredningens handlingsplan.

Miljöpartiet anser att det är beklagligt att enighet om relevanta mål inte kunde nås i Klimatberedningen. Vi gjorde vad vi kunde för att samla en bred enighet kring ett tillräckligt ambitiöst mål. Tyvärr klarade inte regeringspartierna att leva upp till det ansvar som klimatfrågan kräver av oss.

Regeringen har nu utlovat en klimatproposition till hösten. Mycket talar för att det svenska målet som ska slås fast där inte kommer att vara tillräckligt för att svara upp mot de minskningar som behövs globalt. Samtidigt som regeringen pratar mycket om klimatet fortsätter man nämligen att driva en direkt klimatfientlig politik. Vårpropositionens utfästelser om nya väginvesteringar är bara ett exempel på detta.

Till skillnad från regeringen anser Miljöpartiet att Klimatberedningens förslag – med de tillkortakommanden den har – ändå är en början, om alla dess delar genomförs.

Miljöpartiet anser att de som har politiskt mandat måste handla här och nu, ta ansvar och ledning. Vi måste alla ta vår del av ansvaret och anpassa oss till verkligheten. Miljöpartiet anser inte att Sveriges roll är marginell.

I stället för att inta den defensiva ställning som regeringen gör, bör vi vara en kraftfull aktör på den internationella arenan samtidigt som vi fortsätter att ställa om det svenska samhället i klimatvänlig riktning. Gör vi det tar vi inte bara det globala ansvar som förväntas och krävs av oss. Vi skapar också nya möjligheter. Att påskynda och ta ledningen i omställningen av energisystemet kan vara mycket ekonomiskt lönsamt. Att ställa om är, tvärtom vad regeringen och de pessimistiska delarna av industrin verkar tro, den faktor som kan injicera ny energi även i världsekonomin och medföra stora fördelar för de företag och länder som går i täten.

9.4 Internationell klimatpolitik

Att driva internationell klimatpolitik innebär att kombinera en effektiv och kraftfull diplomati med ett ansvarsfullt beteende på hemmaplan som skapar trovärdighet. Genom att vara med och utveckla ny teknik, nya lösningar och storskaliga beteendeförändringar i Sverige kan vi få en roll som global aktör som andra lyssnar på. Internationell klimatpolitik och ansvar på hemmaplan står inte emot varandra utan är tvärtom två nödvändiga delar som kompletterar varandra.

Sverige måste ta ansvar för utveckling och spridning av lösningsinriktad teknologi

Inför omställningen av energisystemet är det globala behovet av kunskap, teknik och lösningar enormt. På mindre än 50 år ska merparten av det fossilbaserade energisystemet ersättas med förnybar energi och effektiviseringar. Med tanke på att många energirelaterade anläggningar har en teknisk livstid på 50–60 år bör alla nya investeringar i energisystemet vara baserade på förnybara källor om utsläppsminskningen till 2050 ska kunna förverkligas. Behovet är stort av att sprida bästa tillgängliga teknik och att fasa ut subventioner av dålig teknik och av fossil energiteknik.

Varje krona som satsas på fossil energi från och med nu är en krona som satsas fel. I Sverige i dag sker fortfarande indirekt storskaliga investeringar på fossil energi. Till exempel visar en kartläggning av första till fjärde AP-fondernas investeringar i energi, som Miljöpartiet gjorde i mars 2008, att 98 % av investeringarna går till fossila bränslen. Mest väljer fonderna att investera i multinationella oljebolag såsom ExxonMobil, men även tyska kolgruvor, brytning av oljesand i Kanada och tillverkning av syntetisk diesel från kol finns med. Så skulle det inte behöva vara.

Sverige tillhör den lilla skara av länder som har råd och kompetens att utveckla många av de lösningar som världen behöver. Nivån på svensk forskning och utveckling av klimatvänlig teknologi är av internationell toppklass. Vi är världsledande inom teknik för biobränslen och andra förnybara energislag, vi har kapacitet att ta en ledande position inom teknologi för effektivisering, vi har väl fungerande myndigheter och nämnder som kan gå före genom att utveckla och klimatanpassa samhällsplanering, och vi har strukturer som kan finna sätt att minska sårbarheten i samhället.

Sverige bör anta en övergripande politik som styr samhällets investeringar bort från klimatförstörande verksamheter till förnybara energikällor. Sverige måste också verka i internationella organisationer såsom FN, EU, Världsbanken och de regionala investeringsbankerna för att se till att investeringsbeslut och stöd till investeringar utformas så att de stöder de globala klimatmålen.

Sveriges ansvar som internationell påtryckare

Trots den senaste tidens världsomspännande debatt och ökade medvetenhet om klimatförändringen och dess konsekvenser är det långt ifrån alla regeringar som prioriterar utsläppsminskningar och internationella avtal. Det är i själva verket fortfarande ett litet antal länder, främst inom EU, som aktivt arbetar för att få globala avtal till stånd.

Sverige har hittills haft en viktig roll att spela för att få internationella avtal till stånd. Tidigare regeringar har t.ex. utgjort en viktig kraft för att rädda Kyotoavtalet när USA valde att ställa sig utanför. Att vi kunnat inta denna position beror på att vi arbetat aktivt med klimatfrågan själva och visat att det går att minska utsläppen. Sverige bör fortsätta att inta en pådrivande roll, inte minst inom EU där Sverige bör agera kraftfullt för att EU ska skärpa sina utsläppsmål.

Fel! Okänt namn nå

Utveckling av internationella verktyg för resurs och tekniköverföring

För att klara klimatpolitiken globalt behöver nya verktyg och styrmedel utvecklas. De mekanismer som finns i Kyotoprotokollet för internationella åtgärder måste utvecklas. Sverige bör delta i det internationella samarbetet under Kyotos Clean Development Mechanism (CDM) och Joint Implementation (JI). Båda syftar till teknik- och resursöverföring mellan länder och har hitintills fått mycket kritik på grund av tveksamheter kring nyttan med många av de projekt som sätts. Miljöpartiet menar att denna kritik måste tas på allvar och leda till att riktlinjerna för CDM och JI utvecklas och skärps och att fler typer av styrmedel som syftar till överföring av resurser och teknik till framför allt fattigare länder utvecklas. Nya internationella fonder för överföring av teknik och kunskap måste skapas och nya metoder för finansiering av dessa behöver utvecklas.

Nya styrmedel i EU och bättre styrning av Vattenfall

Sverige bör också vara pådrivande för att införa andra styrmedel i internationella sammanhang. En klimatavgift, liknande den svenska koldioxidskatten, bör införas för den icke-handlande sektorn i EU och i förlängningen även globalt. Utsläppshandeln inom EU måste skärpas genom att tilldelningen av utsläppsrätter minskar kraftigt och att utsläppsrätterna auktioneras ut. Likaså bör regeringen verka för att flyget beskattas internationellt. Tågtrafiken i EU måste utvecklas. Det långsiktiga målet måste vara att flygtrafiken i Europa kraftigt minskar.

Det statligt ägda Vattenfall har en omfattande verksamhet och stor klimatpåverkan i bl.a. Tyskland och Polen. Bolagets utsläpp är ca 150 % av de samlade svenska utsläppen, 90 miljoner ton koldioxid per år. Man planerar också att bygga fler kolkraftverk. Bolagets direktiv bör innehålla tydliga krav på årliga utsläppsminskningar.

9.5 Omställning i Sverige

Utsläppen i Sverige måste minska med i storleksordningen 80–90 % till 2050. För att klara det krävs stora insatser. Ekonomiska styrmedel såsom koldioxidskatt och energiskatt måste användas för att styra mot ny teknik och minskad användning av fossila bränslen. Det behövs göras stora klimatinvesteringar. Klimatvänlig infrastruktur behöver utvecklas. Energieffektivisering måste vara bärande i både industrin, energiproduktion och uppvärmning. Detta kommer också leda till nya jobb.

Omställning av transportinfrastrukturen

Miljöpartiet anser att all ny infrastruktur ska bidra till att lösa klimatproblemen. Inte en krona ska gå till projekt som bidrar till att öka utsläppen av växthusgaser. Investeringar i vägar bör endast göras om det kan motiveras utifrån trafiksäkerhetssynpunkt, t.ex. genom en mittvajer, men då utan att samtidigt

vidga kapaciteten för fossilbränsle driven trafik. Regeringen aviserar att de vill ha ”mer infrastruktur för varje satsad krona”, men de har ingen motsvarande målsättning om minskad klimatpåverkan för varje satsad krona. I stället vill regeringen fortsätta att öka satsningarna på ”att en större del av investeringarna ska ske inom vägsektorn”, vilket kommer att leda till ökade utsläpp av växthusgaser. De samhällsekonomiska kalkyler som regeringen säger ska vägleda infrastrukturens satsningar i framtiden har man redan i förtid bestämt ska leda till ökade väginvesteringar. Denna väg är helt fel. Regeringens politik är klimatfientlig.

Miljöpartiet vill i stället satsa strategiskt på järnvägar för en minskad klimatpåverkan. Att bygga höghastighetsbanor för att kunna ersätta inrikesflyget är en viktig del i detta. För att nå Klimatberedningens målsättning att öka järnvägens kapacitet med 50 % till 2020 krävs en rivstart och en intensifiering av Banverkets arbete. Regeringen gör tvärtom och skär i Banverkets anslag.

Vi håller inte med regeringen om att det behövs kapacitetsförstärkningar av vägtrafiken i storstadsregionerna. Problemen med trängsel och miljö åtgärdas effektivast genom trängselavgifter, vilket borde gå hand i hand med regeringens ambition om att i högre grad internalisera trafikens samhällsekonomiska kostnader och att förorenaren ska betala.

Om regeringen menar allvar med prissättning av miljökostnader ska den vara målrelaterad så att klimat- och miljömål nås. Ett viktigt steg är att snarast införa en kilometerskatt för tunga fordon, som i dag är en av de mest ökande utsläppskällorna av koldioxid.

Energieffektivisering inom bostäder och lokaler

Åtgärder för en ökad energieffektivisering i bostadssektorn utgör en viktig del i arbetet med att minska utsläppen av växthusgaser. Sektorn bostäder och service står i dag för hela 36 % av Sveriges totala energianvändning och genererar en betydande del av Sveriges totala utsläpp av växthusgaser. Både i nybyggnation och i samband med renovering av befintliga bostäder och lokaler finns mycket stora energibesparingsåtgärder att vidta.

Det finns i dag ett flertal goda exempel som visar att energisnålt byggande lönar sig. Flerbostadshus som i dag byggs med s.k. passivhusteknik halverar i princip energianvändningen jämfört med dagens byggnorm. Passivhustekniken innebär att man bl.a. bygger täta hus som är mycket välisolerade och därmed kräver väldigt lite tillförd energi. Trots att det ofta är både ekonomiskt och miljömässigt lönsamt att bygga energisnålt, så görs det inte i tillräcklig utsträckning. Vi anser därför, liksom många andra aktörer i bygg- och bostadssektorn, att energikraven för nybyggnation bör skärpas.

För att rejält minska energianvändningen i bostadssektorn är energibesparande åtgärder i samband med ombyggnation den viktigaste åtgärden. Avsaknaden av bindande energiförbrukningskrav vid ombyggnation utgör i dag ett hinder för energieffektivisering i bostadssektorn. Nuvarande regler för ombyggnation måste förtydligas och skärpas.

Energieffektiviseringsutredningen har konstaterat en stor outnyttjad effektiviseringspotential i befintlig bebyggelse. Endast en mindre del av de lön-

Fel! Okänt namn på

samma åtgärderna väntas ske spontant i samband med kommande renoveringar. Miljonprogrammets hus är speciellt gynnsamma för energibesparing. De är många, de är energitekniskt lika och de står inför ett omfattande renoveringsbehov, vilket med fördel kan samordnas med åtgärder för energieffektivisering.

I Sverige finns ca 650 000 lägenheter i miljonprogrammet som behöver renoveras inom 15–20 år, och enligt uppskattningar från Boverket kommer renoveringstakten därför att behöva tredubblas under de närmsta åren. Med hjälp av enkla byggtekniska åtgärder är det möjligt att halvera energiförbrukningen i flerbostadshus inom några år. Men för många, främst mindre bostadsbolag, blir detta svårt att klara inom befintliga ekonomiska ramar. Miljöpartiet vill därför genomföra en stor och långsiktig satsning på energieffektivisering i flerbostadshus. Denna satsning bör innehålla någon form av statligt investeringsstöd för energieffektiviseringsåtgärder i samband med större ombyggnadsprojekt. Utöver detta krävs även ökade utbildningsinsatser för berörda aktörer i bostadssektorn.

I höstbudgeten kommer vi att återkomma med ett program för energieffektivisering inom bostadssektorn.

En politik för minskad sårbarhet

Klimatet har redan i dag påverkats genom ökade utsläpp av växthusgaser. Även om utsläppen kraftigt begränsas kommer klimatförändringarna att fortsätta under en längre tid. Sårbarhetsutredningen visar hur detta kommer att påverka Sverige. Miljöpartiet menar att det behövs en politik redan i dag för att hantera dessa förändringar. Viktiga åtgärder är t.ex. att underlätta avrinning och minska riskerna vid extrema vattenflöden och att klimatfrågorna ges en betydligt större roll i samhällsplaneringen.

Miljöskatter som styr

Miljöpartiet menar att det behövs fortsatta koldioxidskattehöjningar för att klara klimatmålen. Skattehöjningar har inget egenvärde, men de måste utformas så att de är styrande mot de mål vi satt upp. Vi vänder oss emot regeringens förslag att sänka koldioxidskatten på verksamheter inom den handlande sektorn. Naturvårdsverket har nyligen i en utvärdering av EU:s handelssystem visat att den inte har fått några effekter på koldioxidutsläppen. Att i detta läge ta bort ett fungerande system, miljöskatter, med hänvisning till ett icke-fungerande system, utsläppshandel, är ingenting annat än en nedmontering av svensk miljöpolitik och försvårar uppnåendet av de svenska klimatmålen.

Förnyelsebar energiproduktion

För att uppnå en tillräckligt stor och tillräckligt snabb ökning av den förnybara energiproduktionen från framför allt vind- och solkraft anser vi att ett system med garantipriser ska utvecklas och komplettera systemet med gröna certifikat. Samtliga länder som snabbt har lyckats öka produktionen av förnybar energi kraftigt har haft någon form av garantipris på inlevererad el från

förnybara energikällor. Detta måste Sverige lära sig av. Vi anser att ett system med garantipriser ger ökad tydlighet och stabilitet för marknaden så att den verkligen vågar göra de satsningar som är nödvändiga på förnybar energiproduktion. Utöver detta krävs ökade insatser till forskning och utveckling av ny energiteknik samt medel för kommersialisering av ny teknik. Dagens klimatinvesteringsprogram (Klimp) måste fortsätta. Ett nationellt program för biogasproduktion bör inledas. Nya resurser behövs för bl.a. pilot- och demonstrationsanläggningar inom förnybar energiproduktion.

10 Företagande – släpp fri entreprenörerna

Sverige har i dag en enorm outnyttjad potential i form av kreativa människor med nya idéer som inget annat hellre vill än att förverkliga sina drömmar. Det är dags att ge Sverige en företagspolitik för en ny tid där entreprenörskap och nytänkande står i fokus.

Miljöpartiet vill fokusera vår politik på att sänka trösklarna för människor att starta egna företag. Det är välkänt att en stor andel av våra ungdomar vill starta eget företag, men alltför många hindras att utveckla sina idéer. Genom att ta bort de hinder som finns för människor att starta företag kan vi hjälpa dem att förverkliga hjärtefrågor och få utlopp för sin kreativitet.

Mot bakgrund av vår positiva syn på företagande är det med stor besvikelse som vi i Miljöpartiet konstaterar att regeringens höga ambitioner inom företagsområdet har runnit ut i sanden. Den regelbörda som regeringen före valet lovade att minska med 25 % har i stället blivit till en liten ökning. Den generella nedsättningen av arbetsgivaravgifterna har avskaffats och ersatts med ett system som endast gynnar företag med en stor andel yngre arbetskraft. Många småföretag med tillväxtpotential har därmed fått skjuta planerna om nyanställningar på framtiden. Även om vi delar regeringens ambition att få in fler personer på arbetsmarknaden anser vi att det måste göras genom förändringar i generella system i stället för genom nya särlösningar för olika grupper på arbetsmarknaden.

För att förbättra företagsklimatet i Sverige krävs det att vi angriper problemen från grunden. Trösklarna för att faktiskt starta sitt eget företag måste bli lägre. För att göra detta krävs genomgripande reformer inom tre områden.

- ? Möjligheten att få tag i startkapital måste förbättras. Svårigheten att få tag i det kapital som krävs för att starta sin egen verksamhet är i dag ett stort problem speciellt för kvinnor och personer med utländsk bakgrund. Staten måste bli en mer aktiv part och angripa problemet från fler håll. Ett system för utgivning av mikrokrediter till den som vill utveckla sin företagsidé bör skapas. Staten bör även öka sina medel till de redan befintliga systemen för förmedling av riskkapital.
- ? Tryggheten för företagare måste öka. Att starta företag ska inte innebära att man förlorar sin ekonomiska trygghet. Perioden efter starten av det egna företaget där grundaren fortfarande omfattas av a-kassa bör förlängas.

Fel! Okänt namn på

Beräkningsgrunden för a-kassan för företagare måste förändras så att företagarens personliga risker minskar. Vi vill även göra det möjligt för individer att ta tjänstledigt från sitt arbete under en begränsad tid för att testa sina vingar som företagare.

- ? Företagens regelbördan måste minska på riktigt. Regelbördan kostar i dag företagen ungefär 100 miljarder kronor per år. Under den borgerliga regeringen har regelbördan hittills ökat i stället för att minska. Det krävs ett flertal skarpa åtgärder för att komma till rätta med problemet. Ett första steg måste vara att öka anslagen till de myndigheter som arbetar med att se över regelverken för att öka takten när det gäller regelförenklingen. Samtidigt måste riksdagen försäkra sig om att nya lagar inte ökar regelbördan i samma takt som myndigheter hittar sätt att minska den.
- ? Svensk miljöteknik har stor potential att utvecklas ytterligare och bli en motor för nya jobb och ekonomisk utveckling. Miljöteknikföretag finns i dag inom såväl tjänstesektorn som inom tillverkning. Vi vill skapa goda villkor för dessa företag genom generella åtgärder för ett gott näringsklimat men även genom riktade åtgärder t.ex. inom kapitalförsörjning, regelförenkling och exportstöd.

11 Balans i arbetslivet

Många människor upplever i dag att de inte har tillräckligt med tid för sig själva, sina barn, vänner och släktingar. Framför allt småbarnsföräldrar har svårt att få vardagslivet att gå ihop. Karriär ska kombineras med familjeliv, en aktiv fritid och kanske föreningsliv. Samtidigt tycker de flesta att det är viktigt att tillbringa mycket tid med sina barn när de är små. Det är många som känner igen sig i bilden av en tillvaro fylld av stress och dåligt samvete.

Även om många känner svårigheter med att få ihop livspusslet är förvärvsarbete viktigt såväl för individen som för samhället. På arbetsplatsen finns många människors sociala nätverk, arbete leder till personlig utveckling och många känner glädje av ett väl utfört arbete. Det är arbetet som betalar för den offentliga sektorn och vår privata konsumtion. Trots detta menar vi att det omöjligt kan vara ett mål att alla alltid ska jobba alltmer och allt längre. Miljöpartiet anser att det finns ett behov av balans mellan arbetstid och fritid och att den balansen kan förändras beroende på var i livet man befinner sig.

Miljöpartiet menar att en viktig välfärds- och livskvalitetsreform är att fortsätta att skapa mer tid för människor och underlätta vardagspusslet samtidigt. Under de senaste 50 åren har många reformer genomförts som skapat ökat livsutrymme för människor. I stället för enbart ökad ekonomisk standard har vi i Sverige valt att bygga ut föräldraförsäkringen, infört lagstadgad rätt till semester och sänkt arbetstiden. Mycket av det här arbetet har skett genom avtal mellan arbetsmarknadens parter som sedan följts av lagstiftning. Miljöpartiet vill fortsätta det här arbetet.

11.1 Arbetstiden och arbetsmiljön

Att minska tidspress och stress i arbetslivet handlar bl.a. om att öka människors inflytande över förläggningen av sin arbetstid. Det får positiva effekter i mycket mer är själva arbetslivet. Livet består inte bara av arbete, eller bara fritid. Att hitta den rätta balansen är avgörande för ett bra liv.

Det finns flera undersökningar som visar att inflytande över hur arbetstiden förläggs är minst lika viktig som arbetstidens längd. Det förhåller sig på samma sätt med tiden som med arbetets innehåll. Medinflytande medverkar till bra arbetsplatser och personligt välbefinnande.

Inom många branscher och sektorer på dagens arbetsmarknad mäts inte arbetstiden på traditionellt sätt. Det handlar inte längre om stämpelkort som ska stämpas in och ut utan i stället om att leverera ett överenskommet resultat inom överenskommen tid. För många fungerar detta alldeles utmärkt då det ger en stor frihet att själv hantera sin tid.

Som kontrast till detta ”fria” arbetssätt finns de kvinnodominerade sektorerna inom hälso- och sjukvården, handeln och hotell och restaurang. Dessa arbeten kräver schemaläggning och hög närvaro på arbetsplatserna. En stor del av de anställda i dessa branscher tvingas också jobba under otrygga anställningsformer med låga löner. Deltidsarbetet och tidsbegränsade anställningar är dominerande och sjukfrånvaron är dessvärre hög.

Det är mycket angeläget att arbetsvillkorens betydelse i dessa branscher kraftigt uppvärderas. Det handlar i grund och botten om solidaritet och inte minst om jämställdhet. Vi är alla beroende av dessa serviceinriktade sektorer och att deras viktiga arbete utförs. Då är det också rätt och riktigt att vi alla är med och betalar för rimliga arbetsvillkor. Miljöpartiet anser att fack och arbetsgivare måste ges politiskt stöd för att utveckla ett gott arbetsliv i dessa branscher.

En viktig del i arbetet att skapa en bra balans mellan arbete och fritid är att arbetet man utför inte ger upphov till ohälsa. Har man en dålig arbetsmiljö på jobbet så påverkar det i många fall den fritid man har. Det gäller allt från psykisk ohälsa till förslitningsvärk. Det är därför oerhört viktigt att det sker satsningar på ett systematiskt arbetsmiljöarbete på arbetsplatserna för att motverka ohälsa samtidigt som det sker satsningar på utbildningsinsatser av chefer och skyddsombud.

Arbetsmiljöverket ansvarar för inspektionsarbetet ute på arbetsplatser. Vi anser att detta stöd bör utvecklas i stället som i dag skärs ned. De minskade anslagen innebär att Arbetsmiljöverket inte längre kan ge det stöd till de regionala skyddsombuden som behövs. I klartext innebär detta att mindre arbetsmiljöarbete blir utfört ute på arbetsplatserna. Ett stöd till det lokala arbetsmiljöarbetet genom företagshälsovård eller motsvarande resurser är av stor betydelse. Att behålla och utveckla kompetensen bland dem som arbetar med arbetsmiljöfrågorna är viktigt.

Fel! Okänt namn

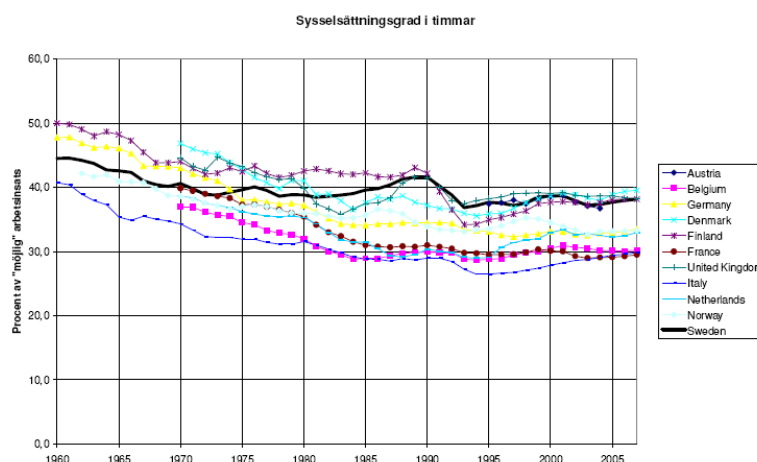
11.2 Arbetstidens längd

Den genomsnittliga årsarbetstiden för heltid är i dag 1 840 timmar i Sverige. För alla sysselsatta är motsvarande siffra ungefär 1 600 timmar. Detta kan jämföras med 2 500 timmar som kan ses som en tänkt maximal arbetstid (48 timmar per vecka, 52 veckor varje år)²⁴.

Den genomsnittliga årsarbetstiden per sysselsatt har historiskt sett minskat kraftigt i Sverige liksom i de flesta andra länder. Detta beror dels på att arbetstiden minskat, dels på att sysselsättningsnivån ökat genom att fler kvinnor kommit in på arbetsmarknaden. Detta har skett samtidigt som ekonomin har växt. Produktivitetsökningen har mer än väl kompenserat för de färre arbetade timmarna.

Om maximal arbetstid (2 500 timmar) multipliceras med maximalt antal sysselsatta (100 % sysselsättning) fås ett teoretiskt mått på maximalt antal arbetade timmar i hela ekonomin. Om detta relateras till antalet timmar som faktiskt arbetas (i Sverige var detta 7,2 miljarder 2007) fås ett procentuellt uttag av arbetstid för hela ekonomin i jämförelse med vad som faktiskt skulle vara teoretiskt möjligt²⁵. Diagram 13 nedan visar denna statistik för ett antal europeiska länder. Som diagrammet visar har Sverige ett stort uttag av arbetstid även om det minskar kontinuerligt.

Diagram 13

Källa: Mats Morin Skatter, sysselsättning och tillväxt (LO 2006).

Jämfört med t.ex. USA är sysselsättningen ungefär lika stor men vi arbetar 9 % mindre per person. Detta motsvarar ungefär 200 arbetstimmar mindre per år. Vilket i sin tur motsvarar de fem veckors semester som många Amerikaner

²⁴ Mats Morin Skatter, sysselsättning och tillväxt (LO 2006), Full och hög sysselsättning (LO 2007).

²⁵ Observera dock att detta relativa mått inte fångar in att vi arbetar mindre över hela livet på grund av att vi hela tiden blir äldre.

inte har²⁶. Detta förklarar en stor del av skillnaden i BNP per capita i Sverige och USA. I Sverige har vi av tradition gjort ett annat val mellan arbetstid och fritid där vi inom ramen för den svenska modellen historiskt har valt att arbeta allt mindre i takt med att ekonomin utvecklats.

11.3 Prioritera småbarnsföräldrar

Miljöpartiet menar att det måste skapas bättre balans mellan arbete och fritid. I den processen menar vi att småbarnsföräldrar i första hand bör prioriteras. Flera undersökningar har under de senaste åren visat att det är just småbarnsföräldrar som upplever störst problem med att få ihop livspusslet:

- ? I en undersökning bland fackförbundet Kommunals medlemmar tyckte 43 % att vissa grupper skulle prioriteras vid en arbetstidsförkortning. Småbarnsföräldrar var den grupp som flest tyckte skulle prioriteras²⁷.
- ? Personer med barn upplever vardagen som mer stressig än de utan barn. I en undersökning av Sifo (beställd av TCO) anger 67 % av dem som hade barn mellan 1–14 år att en normal vardag upplevdes som mycket eller ganska stressig. Motsvarande siffra för dem som inte hade barn var 40 %²⁸.
- ? Många föräldrar upplever att de inte har en bra balans i livet. 43 % av de ensamstående mammorna uppger att de sällan eller aldrig har bra balans mellan arbete, studier, tid med barn, hushållsarbete och egen fritid. Motsvarande siffra för mammor i kärnfamiljer var ungefär 35 %. Bland ensamstående pappor angav 37 % att de sällan eller aldrig hade bra balans, för sammanboende pappor var det 30 %. Mammorna anger egen fritid som det viktigaste de saknar medan papporna anger mer tid med barnen som det viktigaste (undantaget ensamstående män som också upplever störst brist på egen tid).
- ? Många föräldrar upplever att minskad arbetstid skulle leda till bättre balans i livet. Enligt Riksförsäkringsverkets studie som refereras ovan anger 51 % av mödrarna som lever i en kärnfamilj att ”minskad arbetstid eller mer flexibilitet” skulle leda till bättre balans i livet. Motsvarande siffra för fäder var 62 %. Näst viktigast för bättre balans i livet var bättre ekonomi (28 % för ensamstående mammor och runt 10 % för övriga grupper)²⁹.
- ? Många föräldrar upplever att barnen har för långa dagar på förskolan. Enligt en undersökning gjord av Riksförsäkringsverket vill 55 % av mammorna som har barn på förskolan 36 timmar i veckan eller mer att barnen skulle vara där färre timmar. Motsvarande siffra för papporna var 38 %.
- ? Föräldrar har mindre tid för sig själva än personer utan barn³⁰.

²⁶ Mats Morin Skatter, sysselsättning och tillväxt (LO 2006), Full och hög sysselsättning (LO 2007).

²⁷ Kommunal 2006 citerad i Larsson 2007 s. 75.

²⁸ Larsson 2007 s. 33.

²⁹ RFV 2003: Socialförsäkringsboken 2003: Mamma, pappa, barn – tid och pengar, s. 53 f.

³⁰ Larsson Jörgen 2007, s. 34.

Fel! Okänt namn

11.4 Tidspress och hälsa

Bristen på tid är ett hälsoproblem som i förlängningen kan leda till dyrbara och kostsamma sjukskrivningar. En fjärdedel av de heltidsarbetande föräldrarna har i dag en arbetstid på över 80 timmar per vecka om man räknar samman arbetstid, hemarbete och vård av barn – en nivå som enligt forskarna ger förhöjd risk för stressrelaterade hälsoproblem³¹.

Föräldrar är den mest tidspressade gruppen i samhället. Enligt en undersökning upplever runt 50 % av de med barn under 14 år ofta tidspress³². Motsvarande siffra för de utan barn är endast 30 %. Fler barn liksom längre arbetstid skapar större tidspress. För kvinnor skapar det större tidspress med en man som arbetar övertid. Det omvända sambandet finns inte för män³³.

11.5 Barntid – en reform för mer tid

Miljöpartiet anser att det är viktigt att skapa mer utrymme för föräldrar att vara med sina barn. I dag finns en rätt att gå ned i arbetstid till 75 % under barnets första åtta år. Att använda denna möjlighet är dock i praktiken begränsad för många människor då det bl.a. innebär förlorad arbetsinkomst och lägre pension. Det finns också en heltidsnorm i samhället som är mycket stark, speciellt för män, som gör det svårt att minska arbetstiden även om man tycker att man har råd.

För att skapa större möjlighet för människor att arbeta mindre i samband med att man har småbarn har vi därför presenterat en reform som vi kallar barntid som innebär att föräldrar kan få ersättning för att gå ned i arbetstid under småbarnsåren. Reformen ger fler människor möjlighet att minska sin arbetstid under småbarnsåren utan att förlora kontakten med arbetsmarknaden. Vi anser att barntid är ett betydligt bättre förslag än regeringens förslag om vårdnadsbidrag som riskerar att konservera könsroller och skapa jämställdhetsproblem³⁴. Vi tror också att barntid ger större effekter då fler kommer att kunna utnyttja den möjligheten i stället för vårdnadsbidraget och att det passar dagens moderna föräldrars behov av flexibilitet bättre. Barntidsförslagets möjlighet för båda föräldrarna att gå ned i arbetstid och dela på det praktiska föräldraskapet ger fördelar ur både barn- och föräldraperspektiv. Barntid såsom Miljöpartiets förslag sett ut har inneburit en rättighet att gå ned i arbetstid till 75 % mot en ersättning på 2 500 kr per månad som har kunnat utnyttjas av båda föräldrarna samtidigt.

³¹ Larsson, Jörgen m.fl. 2006: DN debatt 060821.

³² Tidspress syftar här på en individuell upplevelse där man upplever att man inte hinner med det som behöver göras och tvingas avstå från saker man vill göra på grund av tid. (Måttet definieras och beskrivs i Larsson 2007 s. 27 f.).

³³ Larsson, Jörgen 2007 s. 40.

³⁴ I Finland och Norge där vårdnadsbidraget finns är över 95 % av de som utnyttjar det kvinnor.

Vi vill utveckla detta förslag vidare. Ambitionen är fortfarande att ersättningen ska utgå under småbarnsåren, att ersättningen ska kunna tas ut samtidigt av båda föräldrarna (i de fall det finns två föräldrar), att låginkomsttagare ska ha en reell möjlighet att använda ersättningen samt att ett jämställt uttag ska främjas. Vi studerar nu hur detta kan ske på bästa sätt. Bland annat överväger vi en inkomstrelaterad ersättning med ett golv och ett tak i stället för en fast summa. I vår budgetmotion i höst kommer vi att återkomma med förslag på en mer precis utformning av bantidsförslaget.

12 Utbildning – en investering i framtiden

För att Sverige ska kunna möta globaliseringens utmaningar krävs att vi återtar vår position som en ledande kunskapsnation. Genom en stor andel välutbildad arbetskraft kan vi skapa förutsättningar för en stark ekonomisk utveckling även i framtiden. Skolan spelar därför en avgörande roll för om framtidens Sverige ska karakteriseras av utveckling och framtidsoptimism eller av stagnation och ökade spänningar. Vi ser med stor oro på regeringens framtidsplaner för den svenska skolan.

Skolans uppgift är att ge varje elev en utbildning utifrån dennes egna förutsättningar. Insikten om att varje människa är unik måste även gälla inom skolan. En mångfald av skolor, med olika pedagogiska inriktningar och huvudmän, är en förutsättning för ett modernt skolväsende. Att en regering som kallar sig liberal vill vrida klockan tillbaka till den skola som fanns på 50-talet, genom att alltmer öka den statliga centralstyrningen, är för oss obegripligt.

12.1 Regeringen svartmålar skolan

Vi delar inte den svartmålade bild av skolan som regeringen ger uttryck för. Det är sant att den svenska skolan står inför stora utmaningar i framtiden. Den demografiska förändring som skett i Sverige under de senaste två decennierna har i grunden förändrat förutsättningarna för skolans verksamhet. Men att den svenska skolan i detta förändringarnas tidevarv fortfarande står så stark som den gör är ett styrkebesked, inte ett katastroflarm. Däremot finns det många problem och det är hög tid att nu vidta kraftfulla åtgärder för att återigen placera svenska elever i toppen av kunskapsligan.

Utgångspunkten för Miljöpartiets skolpolitik är att det är pedagogisk forskning som ska utgöra grunden för skolans utveckling. Om kunskaperna i skolan ska kunna öka måste de politiska besluten grunda sig på resultaten av forskning gjorda inom skolans område, inte på tyckandet från olika grupper i samhället eller enskilda ministrar.

Fel! Okänt namn

12.2 Förstärkningar inom grundskolan

Regeringen gör helt rätt bedömning att det är för sent att försöka rätta till bristerna i elevernas kunskapsnivå först på gymnasiet. Detta måste påbörjas mycket tidigare.

Miljöpartiet kommer därför i höstbudgeten att återkomma till riksdagen med förslag på en satsning på elever med behov av särskilt stöd. Förutsättningarna för att klara skolgången med bra resultat är att man redan i de tidigare klasserna i grundskolan får det stödet som man behöver för att ta till sig kunskapen och utvecklas som människa.

Forskning visar att den enskilt största påverkan på en elevs studieresultat är föräldrarnas utbildningsnivå. Vi vill därför att skolorna ska få större möjlighet att bedriva verksamhet riktad mot den grupp elever som kommer från studieovana hem samt genom satsningar på speciallärare. Ett exempel på detta kan vara projekt med läsläsning efter skoltid som har visat sig framgångsrika på de ställen där de genomförts. Det är även för dessa elever som vikten av en god pedagogisk utbildning hos läraren är som störst.

12.3 Valfrihet och kvalitet i gymnasieskolan

Alltför många elever börjar i dag på gymnasiet utan tillräckliga kunskaper inom ett eller ibland flera ämnen. Regeringen menar att de genom den presenterade gymnasiereformen nu har vidtagit de åtgärder som krävs för att höja kvaliteten i gymnasieskolan. Tyvärr görs detta på bekostnad av minskad valfrihet för de enskilda eleverna att under sin gymnasietid byta inriktning och för de enskilda skolorna att erbjuda kurser inom sina specialområden. Vi vill i stället värna skolornas frihet och elevernas möjligheter att själva påverka inriktningen på sin utbildning.

De elever vars val på hösten i årskurs nio inte visar sig vara de rätta kommer i mycket stor utsträckning att hänvisas till framtida komvuxstudier, detta i en tid när regeringen dessutom gör allt för att minska platserna på komvuxutbildningarna runtom i landet. Vi ser stora risker med att många elever kommer att hamna mellan stolarna och därmed bli utan gymnasieutbildning. Eftersom gymnasieutbildning i dag i stort sett är ett krav på arbetsmarknaden blir risken för utslagning stor. Vi anser att detta är ett stort feltänk av regeringen.

12.4 Förskolan

Regeringen avser att i höst presentera en satsning på förskolan, i syfte att stärka förskolans pedagogiska uppdrag. Miljöpartiet stöder en satsning på förskolan och dess pedagogiska uppdrag, men varnar skarpt för att förskolan görs för lik skolan. Förskolans pedagogiska uppdrag definieras i förskolans läroplan och så måste det förbli. Det går utmärkt att utifrån den pedagogiska forskningens resultat stärka förskolans pedagogiska uppdrag, men då måste

man utgå ifrån förskolans pedagogiska uppdrag och se hur man på ett lekande sätt kan gå in i lärandet.

Förskolans genuina arbetssätt bygger på att barnen i och genom leken kan tillägna sig kunskap på ett kreativt sätt. I leken kan de både lära sig svenska, engelska och matematik och många andra ämnen. Den glädje som präglar förskolans lärande arbetssätt bygger på att lärandet utgår ifrån förskolans egen pedagogik. Utifrån de uttalanden som såväl utbildningsministern som finansministern och statsministern har gjort angående förskolan ser vi en stor risk för att de tyvärr inte är tillräckligt väl insatta i frågan och snarare vill se att grundskolans mera teoretiska arbetssätt införs på förskolenivå. Om så sker riskerar vi att förstöra mycket av den glädje över leken och lärandet som präglar förskolan, och det kan få pedagogiska konsekvenser mycket högre upp i åldrarna i skolan i form av att elever tappat lusten till lärandet ännu tidigare än i dag.

12.5 Högskola

Den högre utbildningen fyller en viktig funktion för det svenska samhället. Högskolor och universitet ska inte bara förse landet med välutbildad arbetskraft och bedriva forskning i världsklass, utan högre utbildning är en viktig del för många människors personliga utveckling. I Miljöpartiet vill vi slå vakt om alla dessa funktioner. Vi vill ha en fortsatt hög antagning till den högre utbildningen. Vi anser att högskolan ska utvecklas, att kvaliteten ska ökas och att studenternas situation måste förbättras.

Kvaliteten inom den högre utbildningen måste höjas. Konsekvensen av dagens ersättningssystem till högskolorna har skapat en situation där studenter på många håll inte har kunnat erbjudas utbildning på den nivå som de har rätt till.

Studenterna måste även kunna erbjudas rimliga levnadsvillkor. Under de senaste tio åren har studiemedlet sjunkit med ca 5 % jämfört med medellönerna för en lärare och industriarbetare. Arbete vid sidan av sina studier ska vara en möjlighet för de studenter som så önskar och har möjlighet och inte ett tvång för att klara överlevnaden. Studenter som väljer att arbeta vid sidan av studierna ska dock inte bestraffas med indragna eller minskade studiemedel, därför bör fribeloppet på sikt höjas. Miljöpartiet driver också att studiemedlet bör höjas.

Det är också hög tid att nyansera bilden av studenten som den barnlösa ungdomen i studentkorridoren. I och med att det livslånga lärandet blir ett krav för människor för att kunna vara attraktiva på arbetsmarknaden blir studenter en allt mer heterogen grupp. Det måste vara möjligt att vara ensamstående mamma med tre barn och student, precis som det måste vara möjligt att vara student som ensamstående tjugåring.

Fel! Okänt namn

12.6 Förstärk forskningen

Kvaliteten inom forskningen bör förbättras. För detta krävs insatser inom en rad områden. Nödvändiga resurser för att svensk forskning ska kunna vara i världsklass måste finnas. Samarbetet mellan forskare och näringsliv bör fördjupas och utvecklas framför allt med fokus på teknik och produktutveckling. Vi vill även ge fler möjlighet att kunna bedriva akademisk forskning inom ramen för sin yrkesutövning. Och vi vill att möjligheterna för kommersialiseringen av forskningsresultat förstärks ytterligare.

I högskolelagen står det klart och tydligt att hållbar utveckling ska vara en del av all forskning och utveckling och genomsyra hela lärosätenas verksamhet. Tyvärr har regeringens åtgärder inom dessa områden varit allt annat än klara och tydliga. I stället för att öka trycket på högskolor och universitet för att se till att hållbar utveckling verkligen blir en integrerad del av all verksamhet, har regeringen tagit bort skyldigheten för dessa att redovisa hur de arbetar med miljöledningssystem.

13 Rättvisa, solidaritet och hållbarhet

Vi har pekat ut fyra viktiga reformområden: klimat, skola och barn, företagande och tid och folkhälsa. Inom dessa områden kommer Miljöpartiet att ta fram förslag som svarar mot de stora samhällsproblem som vi ser framför oss. Vi kommer att utveckla ny politik och nya lösningar.

Men även andra områden är högt prioriterade. Miljöpartiet har alltid arbetat hårt för de utsatta i samhället, för svagare grupper och för ökad solidaritet, medmänsklighet och rättvisa. Fortsatta viktiga områden för Miljöpartiet är bl.a. jämställdhet, migration, säkerhet och sårbarhet.

13.1 Jämställdhet

Bristen på jämställdhet är ett av vår tids stora samhällsproblem och en mycket viktig frihetsfråga. Trots att representationen av kvinnor på politiska maktpositioner i Sverige är bland de bästa i världen, genomsyras samhället av strukturella problem som bl.a. försämrar kvinnors rätt till sjukvård, arbete, lika lön samt kränker kvinnors rätt till sin kropp och integritet. Regeringens ambitioner på jämställdhetsområdet har hitintills varit mycket begränsade och de resurser som avsatts för jämställdhetsåtgärder används inte. Miljöpartiet kommer i höst att återkomma med förslag på hur de särskilda medel för jämställdhetsåtgärder som finns budgeterade bör användas.

Miljöpartiet ser stora behov av jämställdhetsinsatser i hela samhället och över alla politiska områden.

Uttaget av föräldraförskringen är fortfarande väldigt ojämn. Kvinnor tar ut ungefär 80 % av tiden och män 20 %. Miljöpartiet menar att föräldraskap är ett ansvar som både män och kvinnor tar på sig. Att vara förälder är inte

begränsat till kvinnor. Regeringens jämställdhetsbonus ser vi inte som tillräcklig för att komma till rätta med detta problem. Tvärtom visar tillgänglig forskning att förhållandet mellan ekonomisk ersättning och uttag av föräldraförsäkring är ganska svagt. Vi anser att individualiseringen av föräldraförsäkringen bör utökas genom att antalet reserverade dagar ökar till en tredjedel för varje förälder.

Egen lön och möjligheter till egen försörjning handlar i grunden om möjlighet till självständighet och frihet. En lägre värdering av kvinnodominerat arbete och yrkesval gör att kvinnor begränsas i löneutveckling och karriärmöjligheter och även får en lägre pension. Åtgärder för jämställda löner är helt avgörande för att åstadkomma ett jämställt samhälle. Miljöpartiet verkar för jämställda löner. Tillsammans med facken, progressiva företag och framsynna kommuner och landsting tror vi att det går att göra betydligt mer för att få till stånd jämställda löner.

Kvinnors deltidarbete innebär icke jämställda förhållanden på arbetsmarknaden och ojämställdhet i hemmet och i förhållande till anhöriga. Det är kvinnorna som i högre grad än männen tar hand om barnen och andra anhöriga. Likaså är det kvinnorna som i större utsträckning tar hand om hushållssysslor. I många branscher är det fortfarande fullständigt självklart att erbjuda heltidsanställning till män, medan det är mycket vanligt att kvinnor får deltidanställning. Ungefär en miljon personer arbetar i dag deltid – cirka tre fjärdedelar av dessa är kvinnor. Deltidsarbetet, och därmed också heltidsarbetet, är således icke jämställt fördelat. Miljöpartiet anser att det är en prioriterad fråga att öka jämställdheten på arbetsmarknaden.

En viktig orsak till ojämställdhet är att arbetsmarknaden är könsuppdelad. Det gäller såväl inom den privata som den offentliga sektorn, där det finns en arbetsmarknad för män och en för kvinnor. Vi vill bryta detta och stimulera pojkars och mäns intresse för kvinnodominerade branscher och på motsvarande sätt stimulera flickors och kvinnors intresse för mansdominerade branscher. Studievägledare och lärare bör verka för att uppmuntra elever att våga välja ett yrke som går emot de könsstereotypa föreställningarna om vad som är passande för det egna könet. Målet är att yrke ska väljas efter individens intresse.

13.2 Migration

Migrationspolitiken är beroende av och avgörs av vår omvärld. Krig, konflikter, miljökatastrofer, dåligt förvaltade stater, fattigdom och andra missförhållanden leder till att människor lämnar sina länder för att söka skydd eller få ett bättre liv. I en värld i ständig förändring menar vi att migrationspolitiken måste vara både flexibel och generös. Öppna gränser och möjligheter för människor att röra på sig är en av de absolut viktigaste frågorna för att skapa en mer rättvis värld där alla människor har en möjlighet till fred och utveckling.

Vi behöver öppna upp fler vägar att komma hit för att arbeta. Därför har Miljöpartiet tillsammans med regeringen lagt fram förslag på regler som ökar

Fel! Okänt namn på

möjligheterna till arbetskraftsinvandring. Det kommer att ha stor betydelse för Sveriges förmåga att möta både dagens och framtidens utmaningar på arbetsmarknaden. På detta sätt skapas möjligheter till laglig migration. Vi vill ha en öppnare värld. Det ska inte vara förbehållet oss inom EU att röra sig fritt över gränser. Migration är en positiv del av en alltmer globaliserad värld. Vårt samhälle berikas och görs mer dynamiskt.

Att ge skydd till människor som riskerar förföljelse är en folkrättslig skyldighet. Varje asylsökande har rätt till en fullständig och korrekt prövning av sin sak. Barnens bästa måste alltid komma i första rummet även i migrationsprocessen; barns egna asylskäl måste vägas in.

Människor flyr till Sverige i förhoppningen om att kunna skapa ett bättre liv här med förbättrade livschanser för sig själva och sina anhöriga. De som kommer hit ska få ett värdigt bemötande, som präglas av humanitet, omtanke och empati. De som flyr från ekonomisk misär har till skillnad från dem som flyr politisk förföljelse inget internationellt skydd. Miljöpartiet anser att detta är en brist i det internationella regelverket.

Miljöpartiet är starkt kritiskt mot de inskränkningar i den svenska asylrätten som blivit följden av harmoniseringen till det gemensamma EU-regelverket under de senaste åren. Vi är kritiska till begränsningar som sker vad gäller anhöriginvandringen och vi är kritiska till att ansökan måste ske utanför Sveriges gränser även i fall där detta är helt orimligt. Vi anser inte att den flyktingpolitik som regeringen bedriver i Sverige är human och rättssäker.

Sverige har ett av Europas mest restriktiva regelverk när det gäller tillgång till vård för asylsökande och gömda flyktingar. Gömda och papperslösa kan få akutsjukvård, men måste betala den verkliga kostnaden själva. Dessa grupper, som oftast har begränsade ekonomiska resurser, är marginaliserade och utsatta, har inte råd att söka vård och kan bli nekade om de inte kan betala. Miljöpartiet menar att regeringen måste agera i den här frågan och omedelbart förbättra tillgången till vård för asylsökande och papperslösa.

Vi anser att det är både inhumant och ett slöseri med resurser att inte ge de papperslösa en möjlighet att fortsätta att bidra till vårt samhälle och vill därför att riksdagen skyndsamt uppmanar regeringen att lösa situationen. Det enklaste sättet vore att införa en regularisering, dvs. en tillfällig amnesti, för alla dem som fick ett avvisningsbeslut enligt den tidigare utlänningslagstiftningen, eller kan visa att de har ett arbete, men som ändå fortfarande befinner sig i landet, om de inte begått grova brott under vistelsen i Sverige och på hjälpligt sätt kan visa sin identitet.

I dag utses offentliga biträden enligt utlänningslagen av Migrationsverket. Detta är fel och avviker från hur offentliga biträden utses enligt exempelvis lagar om psykiatrisk tvångsvård, rättspsykiatrisk tvångsvård, vård av unga eller vård av missbrukare. Det avviker dessutom från hur förfarandet med offentliga försvarare i brottmålsprocessen hanteras. I samtliga dessa fall utses det offentliga biträdet eller ombudet av domstolen och inte av den handläggande myndigheten. Skälet till detta är förstas att myndigheten kan ha ett intresse av att en viss person utses som biträde eller ombud, liksom att myn-

digheten inte hanterat ärendet helt objektivt. Detta system måste förändras så att rättssäkerheten i asylprocessen stärks.

13.3 Miljöpolitik med helhetssyn

Hela vårt samhälle förutsätter ett fungerande ekosystem. Vi kan inte i längden tåra på naturkapitalet. En hög nivå på miljöskydd är nödvändig. Den pågående klimatförändringen visar vad som händer när vi tänker kortsiktigt. Utarmning av naturens väv och spridning av kemikalier är andra hot mot vår välfärd och vår hälsa. De 16 miljö kvalitetsmålen som antagits av riksdagen är ett uttryck för vad vi måste uppnå.

Den nya fördjupade utvärderingen från Miljömålsrådet belyser problemet. Fler än hälften av målen bedöms nu vara svåra att nå utan nya, kraftiga åtgärder. Regeringen tar inte hotet på allvar. Illustrativt är att man drog ned på anslagen för skydd av biologisk mångfald i budgetpropositionen för 2008, i hopp och tro om att man ska kunna hitta billigare sätt att nå målen i framtiden. Man minskar takten i utvecklingen av skyddet, när den behöver öka. Man lägger fram en politik för att öka uttaget av skog och säger att man ska återkomma om miljömålet sedan.

Sveriges miljöpolitik har alltmer kommit att enbart handla om att genomföra det vi varit med om att besluta gemensamt på EU-nivå. På område efter område ger Sverige upp sin tätposition och minskar våra möjligheter att vara pådrivande i EU och internationellt. Alltför ofta försöker regeringen i stället urholka EU:s arbete för att få fördelar för vissa intressen i Sverige. Vi menar i stället att Sverige bör värna sitt goda rykte i miljösammanhang och ta det ansvar vi vet är nödvändigt.

Vi tycker inte man kan skjuta ansvaret på framtiden, eller på någon annan. Vi måste bidra med det vi kan. Miljömålsrådet uppskattar att det kommer att kosta 5–10 miljarder kronor per år i ökade statliga utgifter för att nå miljömålen. Det är mycket pengar. Men som Sternrapporten visade om klimatförändringen blir det ännu dyrare att skjuta miljöproblemen på framtiden.

Försiktighetsprincipen är en viktig princip inom miljöpolitiken. Har vi väntat tills det är överbevisat att något leder till problem har vi väntat för länge. Trots att regeringen lyfter upp och skriver om försiktighetsprincipen i vårpropositionen menar vi att de inte förstått dess innebörd. I stället har man vänt upp och ned på begreppet, man är försiktig med att ställa krav på företagen och alltför försiktig med att leverera lösningar. Försiktighetsprincipens ställning måste återupprättas och stärkas.

Vi vill öka anslagen inom miljöpolitiken. Vi vill öka kunskapen. Men vi vill också handla utifrån den kunskap som redan finns. Vi måste minska utsläppen av växthusgaser och anpassa oss till den klimatförändring vi inte kan undvika. Vi måste öka skyddet av biologisk mångfald och ekosystemen som kommer att utsättas för alltmer stress i skogen, i jordbruket, i våra våtmarker och vattendrag och i våra hav. Vi måste minska spridningen av kemikalier, bl.a. genom att genomföra EU:s nya kemikaliepolitik. Vi måste desarmera de tickande miljöbomberna i förorenade områden till land och till havs. Vi måste

Fel! Okänt namn på

minska utsläppen i luften så att det blir frisk luft också i våra städer. Vi måste minska övergödningen så att våra hav kan bli friska och levande. Genomförandet och efterlevnaden av våra miljöregler måste förbättras.

Vi får inte blunda för målkonflikter. De finns, framför allt mellan ekonomin för etablerade företag på kort sikt och god hushållning på längre sikt. Vi måste också söka synergieffekter, lösningar som förbättrar på flera sätt, som att satsa på effektivare energianvändning och rötning av avfall för att producera biogas.

Då utmaningen är så stor är det viktigt att vi handlar på ett sätt som är effektivt. Det innebär flera olika styrmedel. Det krävs både bidrag, ny teknik, miljöskatter, information och beteendeförändringar. Miljöpolitik är en politik som bygger på ansvar och solidaritet. Tar vi inte vårt ansvar, här och nu, är det våra barn som får betala priset.

13.4 Grönare näringar

Hur vi sköter de areella näringarna är avgörande för vår ekonomi, landsbygd och natur. För att klara en uthållig utveckling behövs en helhetssyn som sänkts i många år. Politiken har inriktats på kortsiktigt ekonomiskt tänkande. Det straffar sig i längden, både i miljön, i bygden och i ekonomin.

Det tydligaste exemplet är fiskeripolitiken. I tron om att det var bra för fiskerinäringen har man år efter år beslutat om allt för stora uttag av fisk från våra hav. Resultatet är plundrade bestånd, utarmade hav och dålig lönsamhet och förlorad framtidstro i näringen. Vi har en överetablering, inte i relation till efterfrågan, utan i relation till resursbasen. Det håller inte. Nu måste staten satsa pengar på att minska näringen under ordnade former. Vi måste anpassa fisketrycket till beståndet, särskilt torsken behöver en "time-out" för att återhämta sig.

Vi riskerar att få samma situation för vår skog. Efterfrågan stiger på alla håll. Det går att öka produktionen i skogen, men inte hur mycket som helst. Vi kan inte lösa ett miljöproblem genom att förvärra andra. Vi måste värna både klimatet och vårt ekosystems förmåga att ge oss de ekosystemtjänster vi i förlängningen lever av. Vi måste arbeta med produktionen och miljön hand i hand. Vi måste både skydda de rester vi har av mer naturlig skog och öka miljöhänsynen i skogsbruket.

Vårt jordbruk producerar inte bara mat utan också andra nyttigheter, för våra landskap och vår natur. Vi måste minska lantbrukets bidrag till utarmningen av biologisk mångfald, övergödning, spridning av miljögifter och utsläpp av växthusgaser.

Miljöpartiet har drivit igenom en stor ökning av miljöstödet till lantbruket. Men det räcker inte. Vi måste få ett mer ekologiskt anpassat lantbruk. Det ställer krav på både producenter och konsumenter, krav som vi alla vinner på i längden. Vi vill öka stödet till ekologisk produktion. Vi vill också öka jordbrukets energiproduktion, bl.a. genom ökad biogasproduktion.

Ny teknik har mycket att ge. Men all ny teknik är inte bra. Regeringen har i EU agerat konsekvent för att godkänna nya modifierade organismer

(GMO). Regeringen har stött försöken att köra över andra EU-länder som velat gå längre med miljöskydd genom att vägra godkänna vissa GMO-grödor.

Regeringens politik har gått ut på att blunda för miljöproblemen och öka onödiga bidrag till lantbruket. Till exempel genom att staten tar över kostnaden för djurskyddstillsyn, i strid mot den princip som gäller för andra näringar att miljötillsynen ska avgiftsfinansieras. Bidragen och förmåner kommer inte att lösa landsbygdens problem. Landsbygden likväl som miljön behöver långsiktighet och helhetssyn.

13.5 Försvar och sårbarhet

Miljöpartiet välkomnar att regeringen flaggar för ytterligare besparingar inom försvaret. Regeringens ambition är att spara ytterligare 650 miljoner kronor nästa år, vilket betyder att den totala besparingen blir 1,3 miljarder för år 2009.

Regeringen håller också fast vid att det går att minska försvarskostnaderna med 3–4 miljarder. Miljöpartiet välkomnar den inriktningen trots att vi har högre ambitioner än så.

Det vi är kritiska till i vårbudgeten är att regeringen fortsätter osthyvlandet på befintliga resurser. I stället måste planeringen utgå från de behov och krav som 2000-talets säkerhetspolitiska situation ställer på oss som stat i ett alltmer internationaliserat samhälle.

Politiken måste utgå från en helhetssyn. Hoten mot det svenska samhällets säkerhet kan inte mötas med militära medel utan måste motverkas på en lång rad andra sätt. Hit hör terrorism, miljöhot, klimatförändringar, narkotika- och drogrelaterad brottslighet, ekonomisk brottslighet, allvarliga dataintrång och sabotage m.m. Dessa hot ter sig i dag betydligt mer konkreta än de traditionella militära hoten från andra stater mot Sverige. Miljöpartiet kommer i höstens budget för 2009 att lägga en budget utifrån den världsbild som en enig försvarsberedning lämnade i december.

13.6 Folkhälsa och social rättvisa

Regeringen gör en felaktig analys och saknar ett förebyggande perspektiv i sina satsningar på många områden. Det kommer också till uttryck när det gäller hälso- och sjukvården.

Regeringen har t.ex. en folkhälsopolitik där man i stort sett bortser från strukturella förhållandens inverkan på folkhälsan. Man väljer i stället ett ensidigt individperspektiv.

Det övergripande målet för folkhälsopolitiken är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. Att utjämna skillnader i hälsa bland befolkningen handlar också om att minska andra skillnader i levnadsvillkor. Regeringens politik har tvärtom ökat dessa

Fel! Okänt namn på

skillnader genom att t.ex. försvåra situationen för arbetslösa och sjukskrivna, bl.a. genom sänkta nivåer och hårdare krav.

På tandvårdsområdet har regeringen gått fram med en tandvårdsreform som visserligen minskar risken att få mycket höga kostnader, men många människor kommer att ha svårt att få råd med tandvård upp till gränsen för subventionen. Tandvård blir generellt dyrare och förslaget bygger inte på ett förebyggande tankesätt för att minska behov av tandvård generellt.

Trots retorik om stora satsningar på psykiatri har alltför lite gjorts som förbättrat situationen för psykiskt sjuka i realiteten.

Miljöpartiets politik bygger på ett förebyggande perspektiv. Ett offensivt folkhälsoarbete är grundläggande för all politik, och berör alla politikområden.

Stockholm den 6 maj 2008

Maria Wetterstrand (mp)

Peter Eriksson (mp)

Max Andersson (mp)

Bodil Ceballos (mp)

Tina Ehn (mp)

Ulf Holm (mp)

Mehmet Kaplan (mp)

Jan Lindholm (mp)

Mats Pertoft (mp)

Peter Rådberg (mp)

Mikaela Valtersson (mp)

Per Bolund (mp)

Esabelle Dingizian (mp)

Gunvor G Ericson (mp)

Mikael Johansson (mp)

Helena Leander (mp)

Thomas Nihlén (mp)

Lage Rahm (mp)

Karin Svensson Smith (mp)